Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the Presi dent, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה חמישית | HATOREN | גליון י (קי)

התורן

עתון שבועי

יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. V — NEW YORK, MAY 16, 1918 — No. 10 (110)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres., Sol. Lamport, Treas., A. S. Orlans, Sec'y).
44 EAST 23rd STREET, NEW YORK
Telephone, Gramercy 6944

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 44 East 23rd St., New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון 10 סנטים

Lifshitz Print, 217 E. Broadway, N. Y.

VOL. V NEW YORK, MAY 16, 1918 No. 10

התורן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
א. ש. אורלאנס, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, ה' סיון, תרע"ח גליון עשירי

פרשת השבוע

הָעָם וְתוֹרָתוֹ.

לא יולד גוי פעם אחת ולא תוחל תורה יום אחד. דברי ימי העמים ותורותיהם הם שלשלת ארוכה של התפתחות שאינה נפסקת, של צמיחה וגידול תמידי, של פשיטת צורה ולבישת צורה, הכל לפי תנאי הזמן והמקום ולפי הגורמים החיצוניים והפנימיים, המשפיעים על מהלך החיים ומטביעים בהם את חותמם. ומפני זה אין באמת התימה לתורה, כשם שאין חתימה לחיים, וגם אין הפסק בהתפתחות התורה, כשם שאין הפסק בהתפתחות החיים. במה דברים אמורים, — בשעה שהעם יושב על אדמתו וחי על־פי נטיות רוחו הקבועות בו, אדון לעברו ואדון לעתידו, ואינו סמוך על שלחן אחרים. במצב טבעי ובריא כזה, כשנברא איזה ניגוד בין העם ובין תורתו, החיים בעצמם מתקנים מה שצריך תיקון, מרחיקים מה שצריך ריחוק, מצרפים, מנקים ומטהרים כל דבר שיש בו פסולת וסיגים. העם שואף לשלמות וקונה הוא את שלמותו לאט־לאט ובהדרגה, ולעולם איננו חס על הישן בשעה שנחוץ להוציאו מפני חדש, יען כי הישן והחדש מתלכדים בהשקפתו לאחדות גמורה, שאין התחרות חלה על חלקיה. אין ריוח בין הדבקים ואין התפרדות בין הישן ובין החדש. העם הוא היוצר והוא האדון ליצירותיו, והוא משנה ומשכלל אותן בעצמו לפי הלך־נפשו ולפי האידיאלים המרחפים נגד עיניו, ומתיחס בחבה וברגש של קרושה להעתיק והחדש כאחד. מצד אחד — „אל יהיו דברי תורה בעיניך כישנים, אלא יהיו בעיניך כחדשים, כאילו היום קבלתם מסיני", ומצד שני — „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש — הלכה למשה מסיני". הפתגמים הללו מביעים באופן בהיר עד למאד את ההשקפה הבריאה על התפתחות הרוח, המשתקפת בתורות העמים, או יותר נכון על התפתחות הרוח הטבעית, בשעה שאינה פוגשת על דרכה מעצורים ועיכובים מן הצד. אבל התמונה משתנית בשעה שהעם נכנס תחת עול זרים ואיננו עוד בן־חורין לבחור ולמאוס, לקרב ולרחק לפי טעמו ותכונות נפשו המיוחדות לו. ומשתנית היא עוד יותר בשעה שהעם גולה מארצו ומתרחק מעל אדמתו, ומוכרח הוא להסתגל לסביבות זרות ולהתאים את חייו לחוקים ומשפטים בל ידע אותם. במצב כזה אין לפניו ברירה אחרת, כי־אם להוציא את כח יצירתו לעבודת ההגנה על כל קניני רוחו, שברא ויצר אותם בימי עמידתו ברשות עצמו. עתידו איננו עוד שלו, כי תלוי הוא ברעת אחרים, ומפני זה נקדש בעיניו העבר פי־שנים. וכדי שלא יאבד חלילה את אשר רכש מקודם, מזדרז הוא ל ח ת ו ם את עברו. חותם הוא את משנתו, חותם הוא את תלמודו וחותם הוא אפילו את יצירות רוחו בתקופות האחרונות בקדושה שניה ושלישית ההוה נעשה חולין בעיניו, והוא משתדל להוציא הפסדו בשכרו, בהוסיפו קדושה לקדושה על כל מה שהדרת העבר חופפת עליו. בשביל זה נפסק הקשר ה ח י שבין העם ובין רוחו בתקופות האחרונות בקדושה שניה ושלישית. ההוה זוית, יען כי רק תורת העבר היא, מורשת־קרומים, נחלת־אבות, שאמנם חייבים אנו לנהוג בה כבוד מפני הנימוס המקובל, אבל אין לנו לטפל בה, ללמוד אותה, לפתחה, לשכללה ולהמשיכה, יען תש כחה ואין לה עוד השפעה ישרה על מהלך חיינו.

וזהו הקרע היותר נורא שבנפש האומה, הבא לרגל התרחקותה מעל תורתה. הגלות הנפשית הזאת מרה היא פי־שנים מהגלות המוחשית של נדודים וטלטולים. העם מוכרח לפרנס את נשמתו מאוצרות זרים, וכמובן, ממפל־בר של האוצרות הזרים. ובשעת הדחק והלחץ הנפשי הפנימי שואב הוא במדה ידועה תנחומים מהעבר שלו, אבל חסר לו המעבר לעתידו, יען כי נתון הוא בהוה של שעבוד והכנעה. לא כל אחד מן העם מרגיש אמנם את הצער הנפשי הזה, ואף לא כל חלק מן העם, אבל העם

ב ש ל מ ו ת ו רובץ תחת משאו של הצער הפנימי הזה, ומפני זה הוא שואף להשתחררות ולעמידה ברשות עצמו.

וכשיצא העם לחירות, ינער מעליו את הגלות ואת אבק הגלות ואת מושגי הגלות ויקח בידי עצמו את מושכות ההנהגה וסדור החיים. ולא יהיה אז עוד צורך באפיטרופסים מיוחדים, מגינים על רכושו ועל יצירות העבר שלו. העם כולו יהיה המגין והיוצר והממשיך את התפתחותו הטבעית בהתאמה לתביעות החיים החדשים. חייו יהיו חפשים ותורת חייו לא תהיה עוד חנוטה והתומה, כי־אם רעננה ופתוחה, צומחת ומתפתחת מאליה. יהיו אמנם גם אז מפלגות בישראל, לא יחדלו הזרמים השונים וההשקפות השונות בתוך המפלגות, אבל לא תהיה עוד תהום עמוקה רובצת ביניהן, כי תברא הנקודה המרכזית, שלא תתן לחלקי העם להתרחק איש מעל אחיהו, כרחוק מזרח ממערב. העם ישוב לקדמותו, ואת מקומה של עבודת ההגנה הגלותית תקח עבודת היצירה החפשית.

דַפִּים בּוֹדְדִים

מאת

ד"ר שמריה לוין.

ד.

הִתְנַפְּלוּת וַהֲגָנָה.

שאלה אחת התעוררה מיד כשהתפרצה המלחמה העולמית, ודברני הדיפלומאטיה עוד לא חדלו מטפל בה, מהפוך בה והפוך בה ומאסוף את כל החומר העלול להפיץ עליה אור, בין חומר שיש לו נגיעה ישרה אל השאלה, בין חומר של דרישת סמוכין, היקשים וגזירות שוות. ספרים שלמים לאין מספר הולכים ונדפסים, ומטרה אחת לכולם: להסיר את הערפל ואת התלוי התעלומות, שצד ידוע כסה בהם את השאלה במתכוון, ולהאיר אותה מכל צדדיה ולכל נקודותיה, כדי שיוכל כל בר־דעת, שאינו משוחד ושרוצה לדעת את האמת, למצוא על־נקלה את תשובתה בצדה ולשפוט מישרים.

הלא היא השאלה בדבר פ ת י ח ת המלחמה.

לכאורה, ישאלו: איזו נפקא־מינה יש בדבר? האם לא אחת היא, מי הכריע את כף־המאזנים ומי פתח את המלחמה? הן כל זמן שיש משנות מפורשות בחושן־המשפט האינטרנאציונאלי, כיצד להכריז מלחמה וכיצד לנהוג בשעת מלחמה, כל זמן שקיימים חוקים ומשפטים, המכירים את המלחמה בתור גורם מכריע בחיי העמים, יש ה ר ש ו ת להמדינות להכריז מלחמה אשה על חברתה, ובפתיחת המלחמה, כשהיא לעצמה, אין משום פריצת גדר, וממילא אין עונשים עליה. ובכל זאת לא לחנם תופסת שאלת פתיחתה של המלחמה מקום ראשי בין יתר השאלות החשובות, העומדות כעת על הפרק; לא לחנם השתדל הצד האחד להאפיל עליה בכל מיני עקמומיות וערמומיות שבעולם, לא לחנם השתדל הצד השני לגלות את פני הלוט ואת המסכה הנסוכה עליה, ולא לחנם הושיבה כעת הממשלה הגרמנית על ספסל הנאשמים את הנסיך ליכנובסקי, מי שהיה צירה באנגליה בשעת הכרזת המלחמה, ואת שנים מאבירי העתונות הגרמנית, את וואלף ואת הארדין, את הראשון בעון גלוי סודות מן החדר הדיפלומאטי, ואת האחרונים בדבר סיועם להראשון בפרסומם של הסודות ובהפצתם. לא לחנם — מפני שיש מרחק גדול בין החוקים והמשפטים של חושן־המשפט האינטרנאציונאלי ובין ההכרה המוסרית של העמים הנאורים, ומה שמתיר ספר־הדינים אוסרת ההכרה המוסרית. ומפני זה אנו רואים, שאפילו זו הממשלה, המזוינה מכף רגל ועד ראש ואינה מתביישת ל ה ע ר י ץ את החרב בתור יסוד מוסד של קיום העולם וסדריו, — אפילו היא יראה לקבל על עצמה את האחריות בעד פתיחת המלחמה, יראה היא להודות, כי היא היתה הראשונה להוציא את החרב מנדנה, ומשתדלת להוכיח, כי לא להתנפל על אחרים יצאה, אלא להגן על עצמה. אמנם אחרי גלוי סודותיו של ליכנובסקי לא יעלה בידה לזייף את העובדות ולאחז את העינים, אבל ההשתדלות מצדה להוליך שולל את דעת־הקהל מראה בעליל, שפחדה של דעת־הקהל העולמית נפל גם עליה. וזהו מה שרציתי להטעים — את ההבדל הגדול שבין ההתנפלות ובין ההגנה שבכל מלחמה.

* * *

והנני עוזב את השאלות העולמיות, המסובכות, החמורות והעמוקות, ופונה אני אל עולמנו אנו המצומצם ואל שאלות חיינו ואל מלחמותינו הפנימיות, שיש להן ערך אך בעדנו ובעד עצמנו. ובהשארי בתוך עולמנו ובהעבירי לפני את כל מלחמותינו הפנימיות, שמלאו את חללו של עולמנו במשך תקופת השחרור האחרונה, יש שצער עמוק ונוקב ממלא את נפשי, ואין אני יכול להשתחרר ממנו. מצטער אני על רובי כחותינו, שהיינו ועודנו מוכרחים בעת להוציא על מלחמות שאינן פוסקות, על תגרות, קטטות ומריבות, הנובעות רק מחיים שנתקלקלו וממושגים שנתבלבלו לרגל קלקול החיים. נלחמנו בהמתבוללים, נלחמנו במחייבי הגלות, נלחמנו בהטריטוריאליסטים, ואת כולם נצחנו, אין ספק בזה, — אבל בכמה עולה לנו כל נצחון ונצחון! תחת לברוא, ליצור ולחדש, אנו מפסידים תשעים אחוזים מהאנרגיה שלנו, כדי להסיר מעל דרכנו מכשולים ומעצורים, תחת לזרוע ולטעת, אנו עסוקים בעקירת קמשונים וחרולים, שכסו את פני שדנו. על כל פסיעה ופסיעה אנו פוגשים עיכובים ומניעות מצד אלה, שיש לנו רשות ל ד ר ו ש מהם להשתתף בעבודתנו, והם — לא די שאינם נוטלים בה חלק, עוד מתפארים הם בהתנגדותם לנו ולעבודתנו ואינם פוסקים מהלחם בנו. וכך נבלעים כחותינו במלחמות תמידיות, ורק את המעט מן המעט מהם יש לנו האפשרות להקדיש לעבודת היצירה עצמה. ועל מחזה שלילי כזה בודאי שיש להצטער.

ולפעמים מתעוררת אצלי מאליה השאלה: אולי גם אנחנו בעצמנו אשמים בפזור כחותינו, ולא רק הצד שכנגד? אולי מקננת בתוכנו קנאות מופרזת, הקוראת אותנו דוקא למלחמה, בשעה שהיינו יכולים להגיע

למטרתנו באופן יותר קל, לוא אך היינו מסוגלים למעט ותרנות, למעט התפשרות?

ובבקשי תשובה להשאלה הזאת, אני מחפש תמיד אחרי פתרונה של השאלה האחרת, הכרוכה בעקבה, הלא היא שאלת פ ת י ח ת ה של המלחמה, של התגרה, של הקטטה ושל המריבה, ודעתי מתקררת, במצאי, כי לא אנחנו היינו הפותחים אותן, כי לא אנחנו היינו המתנפלים, כי מלחמותינו אָנו היו תמיד רק מלחמות־הגנה.

יאמרו: אנחנו היינו הראשונים, שערכנו מלחמה נגד המתבוללים השונים למיניהם. יוכיחו באותות ובמופתים, כי עד שקמו הלאומיים והתאגדו לאגודות היו המתבוללים עושים מה שלבם חפץ, ואין מקטרג ואין מפריע ואין מכלים דבר, ושלום על ישראל. ורק הלאומיים הם הם שהקדישו עליהם מלחמה, רק בשלהם התחולל הסער והעולם היהודי נעשה כמרקחה. כן הוא הדבר מנקודת המבט השטחי. אבל האם אין בההתבוללות עצמה הכרזת מלחמה נגד קיומנו העיקרי? היש התנפלות יותר גסה על לאום שלם מזו, שהצטיינה בה ההתבוללות? וכי ימצא הגנב במחתרת או החומס בחדר, ובא בעל־הבית ויחלוק לו את המכה הראשונה, — האם יעלה על דעת מי לאמר, כי בעל־הבית היה המתנפל, ולא המגין על עצמו?

והוא הדין במחייבי הגלות, והוא הדין בהטריטוריא־ליסטים. הראשונים רצו לעקור מנשמת האומה את שאיפתה הלאומית היחידה, והאחרונים רצו גם כן לעקור אותה ולהחליפה בשאיפה מזויפת, ונגד שתי המפלגות האלה קמנו, אבל רק כ ד י ל ה ג ן על קיומנו הלאומי, ולא אָנו היינו המתנפלים, אם גם מחאתנו נגדם נשמעה לראשונה.

והנני נגש אל האחרונה, בזמן ובמעלה, שבמלחמותינו הפנימיות, אל מלחמת השפות שלנו, שהעלתה כל־כך הרבה אבק בזמן האחרון. המלחמה הזאת אינה נובעת כלל מתוך מציאות חיינו, אלא נתעוררה באופן מלאכותי ע"י חבורה של סופרי יהודית, שרצו, ששפתם הם, שהם משתמשים בה, תבנה מחורבנה של העברית. עמדו והכריזו על היהודית, שהיא שפתנו הלאומית ה י ח י ד ה, ולא רק בהוה, כי־אם גם בעתיד. ובכל־זאת, כשבאים העברים ומגינים על שפתנו הלאומית האמתית מפני חירופיהם וגידופיהם של ה„אידישיסטים", מיד עוברת הרנה במחנה, כי העברים מכריזים מלחמה על היהודית ורוצים להשמידה מתחת שמי ה'. ויוצא, לפי ההגיון ה„אידישיסטי", כי העברים הם המתנפלים, והאידישיס־טיש הם המגינים, העברים הם הרודפים והאידישיסטים הם הנרדפים על לא חמס בכפם, על חוסם על השפה העממית.

אבל יש הגיון שאינו עברי ואינו אידישיסטי, ואין לפניו שום משוא־פנים, וההגיון הזה אומר, כי השפה הלאומית בנוגע לכל עם היא רק זו, האוצרות בקרבה את יצירות־רוחו ההיסטוריות של העם, זו שקלטה לתוכה את כל רכושו הרוחני במשך תקופות יצירתו הארוכות. ואם תנאי החיים הכריחו את העם לסגל לו שפה אחרת, שפת הסביבה, שהיה משועבד לה, וחדל העם מהשתמש בשפתו הלאומית בתור שפת הדבור, נעשית שפתו החדשה, ה ל ק ו ח ה מ א ו צ ר ז ר, לשפת־השמוש שלו, אבל לעולם אינה יורשת את מקומה של שפתו הלאומית, ובפרט אם השפה הלאומית נשתמרה בחייו בתור שפת הספר והתרבות. ולפי ההגיון הפשוט הזה יוצא לנו, שכל מי שרוצה לתת את משפט הבכורה לשפה זרה, — אחת היא, אם נתיהדה מרוב שמוש או לא — על השפה הלאומית שלנו, יצירת עמנו היותר גאונית, הרי הוא ה מ ת נ פ ל על קניניו הלאומיים של עמנו, ולא אלה הבאים להשיב לשפתנו הלאומית את מקומה הראשון ואת כבודה הראשון.

יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ

מאת
אפרים א· ליסיצקי·

ה.

כּוֹתוּ הָאִתִּים לַחֲרָבוֹת וּמַרְטוּ מַזְמֵרוֹת לַחֲנִיתוֹת!
לָמָּה זֶה תַעַמְדוּ מֵרָחוֹק, מִתְבּוֹנְנִים אֶל גֵּיא־הַחִזָּיוֹן?
חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בְּפִיכֶם וּמוֹרֶךְ בִּלְבַבְכֶם, לֵב שָׁפָן···
שָׁלוֹם נוֹבֵעַ מִשִּׂפְתֵיכֶם, וּבְעֵינֵיכֶם—שָׁם פַּחַד הַמָּוֶת!
שׁוּרוּ: בְּנֵי־אָדָם מִתְפַּתְּלִים, נֶאֱבָקִים, נִלְחָמִים עִם עַצְמָם—
נִלְחָמִים עִם הֶדְרַת־הָאֵימִים, שֶׁדָּבָר וְחֵמָה לְבָבָם.

וְעוֹקְרִים אֶת עִקְּצֵי־שָׁרָשֶׁיהָ עִם בְּתָרִים וּגְזָרִים מִלְּבָבָם,
עַל הֲרֵרֵי פִּגְרֵיהֶם מְכוֹנְנִים אֻשְׁיוֹת הָעוֹלָם שֶׁרוֹפְפוּ,
מְבַצְּרִים בְּבִתְרֵי־לְבָבָם עֲתִידוֹת הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים
וּמְדַשְּׁנִים בְּדָמָם הַקַּרְקַע לְמִזְרַע זֶרַע יִשְׁעָם וְאָשְׁרָם;
וְלָמָּה זֶה תַּעַמְדוּ מֵרָחוֹק וּמַסְוֶה שֶׁל שָׁלוֹם עַל חִתְּכֶם?
הוֹי, קִפְצוּ אֶל גֵּיא־הֶחָזָיוֹן! הִתְפַּתְּלוּ בְּפַקַּעַת־הַלּוֹחֲמִים,
הִסְתַּבְּכוּ וִהְיוּ לְגוּשׁ אֶחָד מִתְאַבֵּק בִּשְׁאֵרִית־כֹּחוֹתָיו!
וִהְיִיתֶם הַזֶּבֶל לְזַבֵּל אֶת שַׁדְמוֹת הֶעָתִיד הַצְּחִיחוֹת!
וְדִמְכֶם—הַשֶּׁמֶן לְמִשְׁחָה אֶת צִירֵי הַזְּמָן הַחֲרֵבִים...
הוֹי, קַדְּשׁוּ בְּמוֹתְכֶם הַחַיִּים! וִחְיִיתֶם בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים,
כְּשַׂגְשֵׂג הַפְּרִי אֲשֶׁר רָקַב בַּגַּרְעִין שֶׁיָּנַק מִמֶּנּוּ,
טְווּ טְוִי־מָסֹרֶת שֶׁל קְדוּשָּׁה, שֶׁל הוֹד וְתִפְאֶרֶת לַבָּ אִ ים!
וְהָיוּ קִבְרֵיכֶם לְצִנּוֹר שׁוֹפֵעַ אַגָּדָה וְשִׁירָה,
אַגָּדַת הָאָדָם הֶחָדָשׁ, שֶׁנִּפְתַּל וַיָּכֹל לְעַצְמוֹ,
וְשִׁירַת הַחַיִּים שֶׁצֹּרְפוּ בְּכוּר הַיִּסּוּרִים הַקְּדוֹשִׁים...
הַחֲרִשׁוּ אָזְנֵיכֶם מִשְּׁמוֹעַ הֵד פַּעֲמֵי מָשִׁיחַ הַהוֹלֵךְ?

(סוף יבוא).

אַקְדָּמוּת

פיוט לשבועות.

מאת
שלום־עליכם

תרגום
י. ד. ברקוביץ

„אַקְדָּמוּת מִלִּין וְשָׁרָיוּת שׁוּתָא, אוּלָא שָׁקִילְנָא הַרְמָן וּרְשׁוּתָא!"... — כך מזמר לו בהתלהבות רבה יהודי קטן וצנום, כשהוא עומד לפני עמודו בבית־המדרש ממול כותל המזרח, כולו מעוטף בטליתו המצהיבה עד לחודה של כפת־ראשו, ובשעת מעשה ידיו פרושות לפניו, עיניו זקופות כלפי מעלה, והוא גופו רוגש ומתנועע לכאן ולכאן, קופץ ורוקד ברתת־אברים, ופניו, פני־הקלף המכורכמות, נוהרות מאור החמה, המציצה בקרן־זוהר אחת בעד הלון בית־המדרש, והשטה האחת, היחידה והמיוחדת, אשר בחצר בית־הכנסת, שכבר הנצה ועומדת בעצם לבלובה, שולחת את ריחה הערב והנעים לאף היהודים המתפללים, כאומרת: „יערב ריחי לאפכם, בני ישראל, עם קדושים! טעמו אף אתם מטוב בשמי ומתקי, טעמו וראו מה נאה עולמו של הקדוש־ברוך־הוא!"...

היודעים אתם, מי הוא היהודי הקטן הזה, המזמר „אקדמות" ברגש של חדוה עליונה ובהתלהבות מרובה כל־כך? יהושע־השיל הוא. יודעים אתם את האיש הזה ואת טיבו. הלא הוא אחד מאותם היהודים הכתריאלים, שאתם רואים אותם תמיד ב ד ר ך ר י צ ת ם, עסוקים וטרודים מאד, דחופים ומבוהלים תמיד, רודפים כל ימיהם אחר פרנסה ומשחרים למצוא טרף לביתם. ופרנסתם, בעונותינו הרבים, הלא ברוח יסודה. מתפרנסים הם מן הרוח. העולם הזה דומה להם כיריד, כמקום השוק, והם אנשי־היריד, שבאו לכאן באיחור זמן, לאחר שכבר קדמום עזים וזריזים מהם, והרי הם מתהלכים בין ה מ ש פ ת י ם. מחוץ לתחום הסוחרים ואנשי־המעשה, סובבים בלב שוקק ובנפש הומיה ומריחים על ימין ועל שמאל, אולי יקרה אלהים גם לפניהם מ צ י א ה בהיסח־דעתם של אחרים... סוחרים ממין זה אף הם בעצמם אינם יודעים, מה ענינם במקום השוק ומה חפצם פה? קופצים הם על כל מה שעיניהם רואות תחילה, קונים ומוכרים הכל על רגל אחת, נושאים ונותנים מיד

ליד, אינם מבחינים בין שכר להפסד — ובלבד שיעשו עסק; מעלים דינר ומורידים דינר — ובלבד שיהא הכל נעשה בצדק וביושר־לבב, כמתוקנים שבסוחרים, שלא לפגוע חלילה בשל אחרים... סוחר ממין זה, כשהוא מתאושש לאחר יום־השוק, מחשב חשבונות ורואה, כי היריד אָכל את יתר הפליטה בכיסו ולא השאיר בו אף פרוטה לפורטה, — הריהו אוחז זקנו בידו, שוקע רגע בהרהורים, ניעור ואומר: „ובכן, כבר נפטרנו, ברוך השם, גם מענשו של יריד זה; עכשיו הבה נרוץ ברחובה של עיר, אולי יקרה אלהים גמילות־חסד להביא פת־לחם הביתה"...

ואחד מאנשי־היריד האלה הוא גבורנו יהושע־השיל.

מה עסקו ומה משלח־ידו — אינני יודע. דומה, סרסור הוא, עושה שליחותם של אחרים, ואף שדכן במקצת. כלומר: לא שהוא שדכן ממש, שאומנותו בכך, מאותם השדכנים, השולחים מכתביהם למרחוק, מסכסכים חתן בכלה, מרכיבים מין בשאינו מינו ובאים אחר־כך על שכרם, אלא ש ד כ ן ל כ ש י ר צ ה , מדבר נכבדות רק דרך־אגב, בין עסק לעסק, בשעה שלא יום ולא לילה. זמן לו הקדוש־ברוך־הוא בהיסח־הדעת שני צדדים, שזווגם עולה יפה, — כלום יעמוד מרחוק בחבוק־ידים? וכי לא עסק הוא זה כשאר העסקים, שמתן־שכרם בצדם?... אלא מה? תאמר: זווג זה, שנראה לו יפה כל־כך, אינו יפה כלל בעיני בעלי־הדבר, עקום ומשונה ותפל הוא לגביהם, וסופו לצאת מפניהם בפחי־נפש? — הרי מזלו גרם לו לכך. ולא תהא שרכנות כסרסרות? כמה סרסורים אתה מוצא בעיר, שאינם גדולים ממנו לא בחכמה ולא בחריצות־כפים, — ואף־על־פי־כן בכל אשר יפנו יצליחו; ורק הוא האחד פונה על ימין ועל שמאל, רץ ומתרוצץ בחוצות העיר כל היום, למן הבוקר ועד הערב, — ושב לביתו כל־עומת שבא. טובל וטובל — ומעלה חרס בידו... אם אין מזל לאדם, לא תועיל לו חכמתו, אשר הוא חכם תחת השמש! אָמנם הוא עצמו אינו בוכה על מזלו ואינו מתרעם חלילה על מעשי הקדוש־ברוך־הוא; ואולם אשה יש לו ובנים קטנים — אלה הצאן מה חטאו?... עוד זאת באָשרו של יהושע־השיל, שיהודי חסיד הוא ויורא־שמים, נאמן לאלהיו ועובדו מאהבה, בכל לבבו ובכל נפשו, כרוך אחרי השכינה, נכסף ועורג אליה, כחתן עורג לכלתו, ולפיכך תפלתו נלהבה כל־כך. בואו־נא לבית־הכנסת הכתריאלי ותראו את יהושע־השיל בתפלתו — אָז ישמח לבכם ותגיל נפשכם. אין זו תפלה הטופה של סוחרים וחנונים, הנוהגים עם הקדוש־ברוך־הוא מנהג הלווה עם הנושה בו, פורעים לו את חובם מאונס, על־פי מצות אנשים מלומדה. עומדים על רגל אחת, מנענעים שפתיהם, טוחנים קמח טחון ולבם בל עמם — לבם הולך אותה שעה אחרי הקונה, או אחרי הפריץ, או אחרי כל דבר־חולין אשר בחוץ. לא! תפלתו של יהושע־השיל תפלה זכה היא, תפלה לעני כי יעטוף. עומד יהושע־השיל לפני קונו ביראת הרוממות, כעבד לפני רבו, מתחנן ומבקש רחמים בלב קרוע ומורתח, בוכה וקובל על מר הגלות ועל עניות ואביונות; ויש אשר יעמוד יהושע־השיל לפני אלהיו כבן מתחטא לפני אביו, ואז ימלא לבו רגשי אהבה וכבוד, רגשי גאה וגאון עד אין קץ. וכי קלה זו בעיניכם, שיהודי הוא, בן לאביו שבשמים, בנו ותלמידו גם יחד, אשר מפיו קבל את התורה על הר סיני ביום זה, יום חג השבועות!... ומרוב רגשותיו רוקד יהושע־השיל במקומו, מתלהב ומנקש באצבעותיו, מתלהב ומגביה קולו מעל לקולותיהם של כל המתפללים. העשירים ונשואי־הפנים, היושבים ראשונה בכותל המזרח, יודעים את יהושע־השיל ואת דרכו בקודש, כי בשגעון ינהג: „הסו, הסו כולכם! — קוראים הללו מתוך בדיחות־הדעת. — הנה יהושע־השיל עומד להרעיש שמים בזעקתו!" ואולם יהושע־השיל אינו משגיח בהם ולא כלום: הלא מקום קדוש הוא הבית הזה, בית־תפלה למתפללים, ולא מושב לצים, במקום שמתכנסים גבירים ותקיפים, ריקנים ושאננים, יושבים ראשונה בכותל המזרח ועטרותיהם בטליותיהם, מעיינים כביכול בזמן קריאת התורה בחומשים אשר לפניהם ומשוחחים ביניהם בלחש שיחת־חולין של עמי־הארץ... וכאשר יראה יהושע־השיל יהודים מדברים בשעת התפלה, תבער כאש חמתו; אָז יעמוד ויכה בידו על סדורו: „אי־אָ־נו!" אָכן יהודי משונה הוא יהושע־השיל זה! דומה, כשאתה רואה אותו בחוץ, הרי דך ונכלם הוא, תולעת ולא איש, עפר תחת כפות רגלי העשירים. אך כיון שבא לבית־הכנסת — שוב לא תכירהו: נזדקפה קומתו, רמו עיניו וכל הליכותיו עם הבריות נשתנו תכלית שנוי: עז־פנים הוא מאין כמוהו! כאן, בבית־הכנסת, לא ניכר בעיניו שוע לפני דל. מבטל הוא את העשירים בטול גמור. בבית־הכנסת כל היהודים שוים. ולא עוד, אלא שגם מראה פניו כאילו משתנה בבית הזה, בעמדו לפני האלהים: נוגה לו ויפעה לו ואור גנוז מקרין את ראשו. אפשר, שהטלית והכפה המחודדת אשר לראשו משוות לו לוית־חן, ואפשר, שפניו מאירות מאור השכינה, שהוא מקדם כאן פניה ומתעלם בחברתה בשבתות ומועדים, וביחוד בחג השבועות, עת אשר „ח י ל א ל ף א ל פ י ן ו ר ב ו א ל ש מ ש ו ת א"— כלומר: אלפי אלפים ורבוא רבבות מלאכים ושרפים, כרובים וגלגלים מצבא מרום נאספים ועומדים במקהלה לתת שבח והודיה לפני רבון העולמים ואדון האדונים, מברכים ומשבחים אותו, מפארים ומעריצים את שמו בקול תרועה, קול אדיר והזק, כקול מים רבים... ויהושע־השיל שומע את קול מקהלת־מרום ותרועתה ועוזר אחריה אף הוא, מרים קולו ומזמר יחד אתה, רוקד ומנקש באצבעותיו ומריע לכבוד השכינה כביכול. ודאי הוא לו, כי ש ם , בפמליה של מעלה, מקומו נכון לו בין כל החסידים והישרים, יראי־אלהים וחושבי־שמו, שהם בבחינת „ע ד ב י ק ר א ח ס נ ת י ה ח ב י ב י ן ד ב ק ב ע ת א"— כלומר: מנת חלקו וגורלו של הקדוש־ברוך־הוא, נחלתו אשר שפרה עליו... והוא משוה לעצמו, כי יושב הוא שם עם כל הצדיקים והחסידים תחת האפריון, העשוי זוהר־עננים, ברצותו הוא מסב עמם להנאתו „ב ת כ ת כ י ד ה ב פ י ז א" — כלומר: בכסאות עשויים כתם־פז, וברצותו הוא יוצא לטייל אתם בגן־עדן ולרקד בחבורה לפני השכינה... ובשוותו לפניו את כל התמונה הנהדרה הזאת, הריהו מבטל בלבו את כל העולם כולו ואת כל תענוגי העולם הזה, ואפילו את מטעמי־החלב הנחמדים, אשר

כיון שמתגלגל הדבר ומגיע לידי שקל־כסף, שאחיהו העני מצפה להרויח מידו, מיד יהפוך לו אלהים לב אחר ופנים אחרות. קשה, קשה פרנסתו של אדם מידי מארקוס זה, כקריעת ים־סוף! מיום שעשה מארקוס עושר ומיום שהתחיל יהושע־השיל משכים לפתחו — עדיין לא זכה ליהנות ממנו טובת־הנאה כל שהיא!

ויהושע־השיל, בזמרו עם החזן ועם כל הקהל את זמר ה„אקדמות", מעיף עין על מארקוס ועל סנטרו המגולח, על כרסו העגולה ועל צילינדרו המבהיק, וכאילו הוא אומר בלבו: „כאן גדול אתה ומרומם בעיניך, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשבילך... אבל שם, שם — „מ נ ת ד י ל ן מ ל ק ד מ י ן פ ר י ש ב א ר מ ו ת א" — כלומר: מנה יפה ערוכה שם בשבילנו מקדמת עולם, מנה אחת אפים... אָמנם את סעודת־החלב המשובחת יאכל היום מארקוס, וטעמה של כוס קהוה טובה ורעננה עם עוגות־חמאה נחמדות למאכל יטעם היום מארקוס; ואני אהיה שמח בחלקי, אם אמצא בביתי כוס ציקוריה שחורה ויכול אוכל לתת לפי ילדי העלובים לוא עוגת־ביצים אחת; מדגים מטוגנים בחמאה אני מסיח את דעתי, ולביבות וחמיטות טובות ואטריות בחלב לא לי הן, אלא למארקוס... אבל כנגד זה למי כל חמדת ישראל שם, בגן־עדן, אם לא לכבודי?... „ט ל ו ל א ד ל ו י ת ן ו ת ו ר ט ו ר ר מ ו ת א" — הוי, מה גדולה תהיה השמחה, עת אשר לויתן זה ושור־הבר יערכו קרב לעיני הצדיקים בגן־עדן! שור־הבר ינגח בקרניו הנוראות ולויתן יחרד כולו ויפרכס בסנפירו וקשקשתו האיומים; או אז יקרב הקדוש־ברוך־הוא כביכול בחרבו הגדולה ויתקן בכבודו ובעצמו סעודה לצדיקים — סעודת־עדנים, אשר לא טעם חך אדם מעולם"...

כך מזמר יהושע־השיל ביחד עם החזן, מגביה קולו ומתכוון, כפי הנראה, לכבוש בו את יצרו ולהשתיק את קול הרעב, ההומה ועולה מלבו. לבו מתעטף בקרבו עוד מליל אתמול. כל הלילה היה ער, יושב וקורא „תקון שבועות", ובבוקר השכים וטבל במקוה עם שחר, הקדים לבוא לבית־הכנסת ושמע שם את לעג חכמי כתריאליבקה, שחמדו לצון להם: „מה יום מיומים, רב יהושע־השיל? למה זה השכמת קום היום? אין זאת כי־אם לכבודה של סעודת־החלב?"... אך מי ישמע להם ומי ישים לב ללעג השאננים? יהושע־השיל כבר הסכין לשתות לעג כמים. הכל מלגלגים עליו ועל עמידתו הדלה. ויותר מכולם — מארקוס זה. מדי פעם בפעם, כשהוא נכנס אצל מארקוס, הלה שואלו מתוך בדיחות־הדעת:

— השלום, רב יהושע־השיל? איך עבר עליך יום השבת?

או:

— האם נעמו לחכך החמיטות בפסח?

או:

— האם לא מנעך הגשם מהתענג בסוכה על לפתן של יום־טוב?

על שאלות ממין זה אין יהושע־השיל עונה כלום. יודע הוא, כי רק לצון יחמוד לו העשיר. לבו גס בו, והריהו מבדח דעתו. ולפיכך עונה יהושע־השיל לעומתו אף הוא בחיוך: חי־חי. הדבר הזה מפיק רצון מאת מארקוס, יאכלו העשירים היום בביתם אחר התפלה! ויהושע־השיל מעיף עיניו בגאה וגאון על העשירים אשר לפניו, השחצנים הללו, היושבים ראשונה בכותל המזרח, ועיניו נתקלות באחד מבעלי־כרסין אלו, יהודי עשיר מגולח־הסנטר, כולו לבוש מחלצות וצילינדר מבהיק לראשו. מארקוס שמו. בן־אדם, שעשה עושר זה מקרוב ומתוך האשפתות יצא למלוך. כמה מכוער טבעם של העשירים ה ח ד ש י ם הללו, שקופצים הם תמיד בראש, מסלסלים בבגדיהם, מבליטים כרסיהם ברבים, מתנפחים כתרנגולי־הודו ודוחקים עצמם למקום גדולים, מזמזמים ומזמזמים על כל אוזן שומעת, כזבובי־קיץ טרדנים.

ועשיר ממין זה היה מארקוס.

מאין בא לכאן מארקוס זה? — אין איש יודע. כלומר: הכל יודעים אותו ואת מקור מחצבתו, ואולם כי שמו נקרא מארקוס — לא נודע בקהל בלתי־אם לאחר שעשה עושר. לפנים נקרא בשם אחר: „איש־העצים" קראוהו, על־שם מלאכתו, שהיה מספיק עצי־הסקה לקסרקטין, מחזר אחרי פקידי־הצבא ומשמש להם סרסור לכמה וכמה דברים... עכשיו הניח את עסק העצים ואת הקסרקטין ואת פקידי־הצבא ואת צרכיהם ונעשה שלחני בכתריאליבקה, כלומר: היום יקרא לזה ש ל ח נ י, ובלשוננו יאָמר לזה שכמותו „מלוה ברבית". מטבעו הרי זה הדיוט גמור, ורק מיום שנעשה עשיר התחיל מתרברב ומשפר עצמו, הולך בנימוסי הגדולים, דוחק עצמו למקומם ומתאמץ להוכיח לכל, כי בר־אבהן הוא, נצר מגזע היחש, וכי שם, במקום־מולדתו, יש לו קרובים מיוחסים ויקירי־ארץ, כולם רבנים ולמדנים מופלגים. ואולם איש איננו מאמין לדבריו. כל מי שעינים לו לראות רואה את פניו האדומות, אף כי מגולחות הן למשעי, ואת ידיו הגסות והנוקשות, אף כי אבני־חן נוצצות באצבעותיהן (בין האצבעות הללו אתה מוצא אחת קצוצה, משום מעשה שהיה; ואולם אין זה מענייננו...).

וגם אשתו, היא מרת מארקוס, אשה גוצה ועבה ושחורה, בעלת ידים גסות ומגושמות, שהכל עדיין זוכרים אותה בהיותה משרתת בימי בתוליה, אף היא העבירה קול בעיר, כי מוצאה ממשפחה עשירה מאד, מאנשי־המעלה, כולם עשירים מופלגים ונכבדי־ארץ. ואולם גם לדברי לא יאבה איש להאמין. הכל רואים את מנהגיה בשוק עם הנשים העניות ואת הליכותיה בבית עם משרתותיה וטבחותיה, שהיא רודה בהן בחזקת־היד ומעבידה אותן בפרך. ואף־על־פי־כן הכל נכנעים גם מפניו וגם מפניה והולקים כבוד לשניהם. כי מי הוא האיש, אשר יערוב לבו להתיצב בפני עשירים? ובפרט אם עני האיש ומלאכתו מלאכת סרסורים, כיהושע־השיל מודענו, והוא זקוק להשכים לפתחו של עשיר זה לעתים קרובות — לא מרצון ומחבה יתירה, אלא מאונס ומהכרח. כסבור הוא, אולי ירך העשיר את לבו הקשה ויגלגל זכות גם לאחיהו האביון. אף כי יודע יהושע־השיל מפי הנסיון, כי לא בנקל ירך עשיר כמארקוס את לבו ולא מידו תתגלגל זכות לעניים. איש קשה הוא מארקוס זה. כלומר: לכאורה, הרי איש טוב הוא ונוח לבריות, מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות ושואלו, אם רגיל הוא בעשון פאפירוסות. ורק

והריהו מעניק ליהושע־השיל אחת מפאפירוסותיו ומגיש לו כוס חמין:

— שתה, רב יהושע־השיל. טול גם סוכר. הנה הסוכר לפניך. קח ושתה!

— רב תודות! — אומר יהושע־השיל, ולבו אינו הולך אחר שתית החמין. מעלה הוא על דעתו את ביתו ואת ילדיו. ילדיו הקטנים אף הם היו מתאוים לכוס חמין — ואין. מיחם יש לו בביתו, אך תה וסוכר אין. ומאין יקח להם תה וסוכר? האם מישיבה בטלה זו, שהוא יושב בעל־כרחו שלש שעות רצופות בבית מארקוס ומספר לו חדשות להנאתו? או מעבודת אשתו ובנותיו הבכירות, התופרות כתנות ומעלות בשכרן זהוב אחד ליום? אשתו ובנותיו למדו ידיהן למלאכת תפירת כתנות, והרי הן עובדות מן הבוקר ועד הערב. ואולם לא בכל יום תמצאנה להן כתנות לתפירה. וכשאין כתנות לתפירה — מה עושים בני־הבית? מתמוגגים ברעב. כלומר: עולים על משכבם בלב ריק ובנפש הומיה. ואף־על־פי־כן יהי־נא לבבכם סמוך ובטוח, כי איש זר לא ידע את זאת. אין דרכו של יהושע־השיל לגלות את נגעי־לבו בחוץ ולהתאונן על גורלו באזני אחרים. ואין צריך לאמר, שלא יבקש חסד מאיש ולא יבוא חלילה לידי מתנת בשר ודם, ואפילו אם יגוע וימות!... בקיצור, יהושע־השיל הוא אחד מעניי עמי, הגועים ברעב בחשאי, בסתר־אהלם, באין רואים ובאין יודעים ובאין בוכה על ענים ועל מרירות חייהם... עוד זאת באָשרו של יהושע־השיל, שיהודי חסיד הוא ויְרא־שמים, נאמן לאלהיו ותמים עמו, כרוך אחרי השכינה ועורג אליה, כחתן עורג לכלתו, ולפיכך הוא מוצא תנחומים בתפלתו הנלהבה ובפיוט נפלא זה, שהוא מזמר לכבוד שבועות ביחד עם החזן; והוא משוה לנגד עיניו את כל הטוב, הצפון שם, בעולם הבא, בשביל עניי ישראל: „נ ג י ד י ן ק מ י ה ו ן א פ ר ס מ ו ן נ ה ר ת א" — שם יהיו נמשכים והולכים לפניהם נהרי שמן אפרסמון, „ו מ ת פ נ ק י ן ו ר ו י ב כ ס י ר ו י י ת א" — והצדיקים יתפנקו לרויה על גביעים מלאים יין — היין הטוב והמשומר מששת ימי בראשית"...

כך מזמר יהושע־השיל זמר של שבועות ביחד עם המון יהודים כמוהו, אף הם עניים ואביונים, שלא ראו עדיין טוב בחייהם. והרי הוא עוצם עיניו, מתנענע בכל גופו, קופץ ורוקד ברתת־אברים ונושא את נפשו ההומיה לשם, לשם, לעולם שכולו טוב, לעולם שכולו זוהר ונחת ועדנים, לעולם שאין בו עשירים ועניים, סרסורים ושדכנים, תאוות ומאויים, צרות ויסורים, דאגת־פרנסה וצער גידול בנים, קנאה ושנאה וכל פגעי בני־אדם... והוא פושט את לבושו הגשמי, מתפשט את העולם הזה, מתאמץ לשכוח אותו ולהסיחו מלבו, עוצם עיניו מראות את כל אשר מסביב לו, וכולו עורג ונכסף להדבק באהובתו, זו השכינה כביכול. מה לו ולהאנשים, העומדים סביבו, מימינו ומשמאלו? מה לו ולכל אלה בני־האדם הקטנים, השבעים והשמחים בחלקם, הששים בבני־מעיהם? ומה לו ולכל הנעשה שם בחוץ — אם הציצה החמה בקרן־זוהר אחת בעד חלון בית־המדרש, ואם כבר הנצה השטה היחידה והמיוחדת בחצר בית־הכנסת והיא עומדת עתה בעצם לבלובה, שולחת את ריח־ניחוחה לאף היהודים המתפללים, שולחת ואומרת: „יערב ריחי לאפכם, בני ישראל, עם קדושים! טעמו אף אתם מטוב בשמי ומתקי, טעמו וראו מה נאה עולמו של הקדוש־ברוך־הוא!"?...

הס כל בשר! הרגע הזה רגע־קודש הוא. ברגע הזה אל תגעו ביהושע־השיל ובאביוני אל תרעו! הלא עיניכם הרואות: רוחו מרחפת עתה בעולמות העליונים — רחוק הוא, רחוק הוא ממנו. מרום הוא, מרום מאתנו. מתרפק הוא על כנפי השכינה...

אל תגעו ביהושע־השיל ובאביוני אל תרעו!

הַחֲלוֹם וְשִׁבְרוֹ

מאת

א ל י ע ז ר ב ן ־ י ה ו ד ה.

ז.

למחרתו בבוקר,* בשעמדה העגלה לא־רחוק מהרחבה שלפני שער יפו, נגשו אלי שני אנשים יהודים ויקראו לי „שלום עליכם" ויאמרו לי בעברית, כי שליחי ר' ישראל דוב (בעל „החבצלת") הם, אשר שלחם לקבל את פני ולהביאנו, אותי ואת אשתי, אל ביתו.

ונפרד מעל ידידנו הרוסי. הוא הלך לו ל„המוסקוביה" (חצר הרוסים), ואני ואשתי הלכנו אחרי שליחי ר' ישראל דוב, העירה.

מי שהיה בשנים האחרונות בירושלים איננו יכול לדמות לו מראה השממה של זו הרחבה שלפני שער יפו בימים ההם, בבואי אני שמה. כל אלה הבנינים הנאים, שעיניך רואות עתה משני עברי הרחבה ולמעלה בואך „המוסקוביה", לא נבנו עדיין בזמן ההוא, רק בקתות אחדות, דלות, נמוכות, חשוכות בפנים, עמדו מעבר מזה ומעבר מזה, כאות להחורבן של העיר כולה, ומשמאל לבואך העירה עמד בנין אָרוך נמוך, מסכן, ובו היו חנויות דלות חשוכות, שפתחיהן היו נמוכים, צרים. כשקרבנו אל אלה החנויות, ראיתי, כי בשתים־שלש מהן נפרצה פרצה רחבה במקום הפתח, ובנאים עומדים ומשפצים את מקום הפרצה, מגביהים הפתח ומרחיבים אותו ונותנים להחנות כולה צורה יותר נאה. ואשאל את אנשי־לויתי: למי אלה החנויות ומי עוסק בשפוצן ותקונן? ויאמרו לי האנשים, כי כל זה המקום והבנין אשר עליו הוא ל„הפטריקיה" הארמנית, והיא שהתחילה בזמן האחרון לעסוק בבנין בתים וחנויות קצת בטעם אירופה. וירע הדבר בעיני, כי נכרים בונים את ירושלים, ואהגה את רגשי אלי בקול של יגון לאשתי, וינחמוני שליחיו של ר' ישראל דוב לאמר: לא איכפת! הם בונים בשבילנו. לשיבוא הגואל במהרה בימינו, יהיו כל אלה הבנינים לנו.

הדברים האלה יצאו מפי האנשים הטובים בקול של תמימות־לב כל־כך אמתית, שלא הניח שום ספק בדבר,

* עיין „התורן" שנה זו גליון א: הנסיעה בלילה מיפו ירושלימה.

שהם האמינו במה שאָמרו לי אמונה גמורה ושלמה. וצריך אני להוסיף, כי האמונה בדבר זה היתה קבועה בלב כל היהודים יושבי ארץ־ישראל אָז, ואחר כך, אחרי שנים מספר, כשהתחילו היהודים התימנים באים ירושלימה, שמעתי גם אותם אומרים בפשיטות וראית: הם בונים, ובונים, — והכל יהיה לנו, כשיבוא משיח צדקנו.

זו האמונה השלמה גרמה, שהיהודים יושבי ארץ־ישראל אָז לא הצטערו על בנין ירושלים ושאר ערי האָרץ על־ידי הנכרים, שהתחיל בזמן ההוא. ועתה, כשזכינו והגענו בעצמנו ל ה ת ח ל ת ה ג א ו ל ה, אני רואה, שזו האמונה התמה של אחינו בני הדור ההוא בארץ־ישראל לא היתה כלל כל־כך שטחית. ואולם, בזמן ההוא, ברגע הראשון לבואי לארץ־האָבות, זה המעשה של בנין עיר־האם שלנו על־ידי נכרים וזה הרגש של „לא איכפת" של אחינו יושבי המקום, שוב העציבו את רוחי והוגו את לבי, שלא יכולתי יותר לפנות את דעתי לשום דבר מסביב לי.

במעמד־נפש זה נכנסתי דרך שער יפו מאחרי החומה פנימה, אל תוך זו עיר־הקודש, זו עיר דוד מלך ישראל החרבה והשוממה, המושפלת עד שאול תחתיה, ושום רגש מיוחד לא התעורר בלבי. גם שתי המלים „מצודת דוד", שקראו באָזנינו אנשי־לויתי, כשעברנו על־פני המגדל שמימין לשער יפו, גם הן לא עשו עלי רושם עז ביותר. אלמלא נבא לא איש מקודם, כי כניסתי ל י ר ו ש ל י ם תהיה כל־כך תפלה, לא תרתיח את דמי, לא תזעזע את כל חושי בקרבי, — בודאי הייתי גוער בו בנזיפה של אדם עלוב. והנה, עלי להודות, כי כך היה המעשה. כמעט באדישות גמורה, כאילו הלכתי באחד החוצות של אחת הערים מערי העולם, עברתי דרך כל החוץ ההולך משער יפו על למקום המקדש, עד שהגענו אל בית משכנו של בעל „החבצלת".

כשנכנסנו הביתה, עוד היה ר' ישראל דוב עטוף בטלית ותפלין. ויחליץ ר' ישראל דוב את התפלין ויפן אלי בסבר פנים יפות וידבר לי עברית, ויאמר לי, כי פנה לי חדר בביתו, והוא מבקש ממני, כי נתארח אצלו כל ימי החגים.

גם שאר בני הבית, אשתו ושתי בנותיו ובניו, כולם הסבירו לנו פנים בהרבה ידידות וכבוד. אך דבר דברו לנו — יהודית אשכנזית, והדבר הראשון, שבקשה בעלת הבית מאורחתה אשתי, היה — שתכסה אשתי את ראשה במטפחת, ותבאר לה, כי בת ישראל נשואה, שראשה פרוע, עוברת על דת יהודית.

לאשה בחורה, שבאה עתה מאירופה, ששם הסכינה לחיים חפשים, ושהיו לה שערות ערמוניות נאות מאד, זה „ברוך־הבא" ה ר א ש ו ן בעיר שעליה לדור בה מעתה כל ימי חייה, לא היה נעים ביותר. ואף־על־פי־כן אשתי המסכנה לא התמרמרה ולא סרבה, ותכס את ראשה במטפחת עד למצחה, כאחת הנשים היהודיות האשכנזיות בירושלים בזמן ההוא.

אחרי שתית קהוה ואכילת פת־שחרית עם כל בני־הבית יחד, לקחני בעל „החבצלת" הצדה ויכנס אתי בדברים ויאמר לי, כי ברצונו לקחתי לעוזר לו בעריכת העתון ושלם ישלם לי ל ע ת ־ ע ת ה ע ש ר י ם פ ר א נ ק (ארבעה דולאר) ל ח ו ד ש, ומהרה אחרי החגים יש בדעתו לצאת לחוץ לארץ, בפרט לרוסיה, להשתדל בדבר מנויים על „החבצלת", ונתון יתן בידי כל עריכת „החבצלת" לכל ימי שבתו בחוץ־לארץ, ואם הצלח יצליח בדבר, הגדל יגדיל את העתון, ואָז יגדיל גם שכרי, לפי רבות מספר המנויים.

ולא פקפקתי רגע, ואתרצה לעבוד בשכר המועט הזה כמה שעריכת העתון תדרוש ממני. כי בשאלה הגסה של פרנסת ביתי עדיין לא רציתי להטריד את דעתי, ושמוח שמחתי מאד, כי הסעיף הראשון מהתכנית שהתויתי לי לעבודתי בארץ־האָבות — הוא עריכת עתון עברי מ ד י נ י ל א ו מ י, במשמעות האירופית של המלים האלה, הושג כמעט מיד, בלי מאמצי־כח יתירים. זו היתה הפסיעה הראשונה של הצלחה על דרכי. ברגע אחד נשתנה מעמדי. חשתי, כי יש לי עתה אחיזה פה. יש בידי כלי־זין למלחמה. יש בפי שופר לתקוע התקיעה הגדולה על תחית האומה והלשון הלאומית בארץ־האָבות.

בעל „החבצלת", שהוא היה מבני כולל חב"ד, היה מתנהג בכל דבר באדיקות דתית גמורה, והיה זהיר במצוה קלה כבחמורה, לא אָכל בפסח אלא מצה שמורה, והיה מהדר אחרי תרנגול לבן לכפרה ותמורה, ושתה בימי פגרה של חסידים לא בשתי אלא בגבורה. היה מניח שני זוגי תפלין, של רש"י ורבינו תם, והיה נזהר מיינם, שמנם ופתם, בדברים שבין אדם לחברו נדמה ישר ותם, ובזה ספור מדותיו נשלם ותם. ואף־על־פי שלא נעלם ממנו, כי אני אדם חפשי עד הקצה האחרון בכל מה שנוגע לאמונה ודת, אף־על־פי־כן לא חשש ממסור בידי את העתון שלו, יען מהמאמרים ששלחתי לו עוד מפאריז ושנתפרסמו ב„החבצלת" בשנה הקודמת, ראה ראה, כי דעתי היתה אָז, כי עת מלחמה בעד האָרץ והלשון איננה שעת־הכושר למלחמה נגד הדת, ואפילו לא בעד ההשכלה, ולא עוד, אלא שה„משכילים" וה„חפשים" צריכים לוותר הכל להאדוקים הדתיים בשביל האחדות הנצרכה להעבודה הגדולה של תחית האומה. בנקודה זו הייתי אני אָז הרבה יותר וותרן ממנו, כי הוא היה אָז איש־ריבם של הרבנים וה„ממונים" והיה נלחם בהם באיבה ומשטמה רבה, ודעתי אני היתה אָז, כי לא בלבד שעלינו להמנע מכל מלחמה בהרבנים ומנהיגי העדה, אלא גם עלינו לתת ידנו להם ולחזק את כחם, כדי שיגדל כבודם בעיני העם, ושמוע ישמעו העם לקולם, כשיקראו גם הם אתנו יחד לתחית האומה והלשון. אך מפני חלוק־דעות זה בין בעל „החבצלת" וביני לא היה לו שום סבה לחשוש ממסור את עתונו בידי, כי, בהיותו רוצה אָז ללכת לחוץ־לארץ, היה נוח לו, שהרבנים והממונים לא יבקשו להזיק לי, ולכן הסכים ברצון להצעתי להקדיש את „החבצלת" כולה לרעיון תחית האומה, לישוב הארץ ולתחית הלשון.

ומאמרי הראשון על אַדמת ארץ־האָבות, שנתפרסם בגליון „החבצלת" של ערב שבת י"ב תשרי תרמ"ב, היה — תרועת מלחמה על „חברת כל ישראל חברים",

שפרסמה בימים ההם כרוז של התנגדות גלויה וגמורה לתנועת ההגירה לארץ־ישראל, שנתעוררה אז בלבב היהודים ברוסיה ורומיניה בעקב הפרעות האיומות בשתי הארצות ההן. מעשה זה של „חברת כל ישראל חברים" והחלטתה לא להושיט יד עזרה אלא למי שיתרצה ללכת ל א מ ר י ק ה, — העיר בקרבי קצף גדול, ואחרי טענות ותוכחות להחברה בענין „ארץ ישראל או אמריקה", סיימתי את מאמרי ההוא בדברים האלה לאמר:

ועל כן אמרנו, כי תואנה מבקשת החברה על ארץ מולדת אומתנו, כי אבה לא תאבה החברה בתשועת האומה כולה, ולשוא נקוה איפוא, כי ממנה תבוא תשועתנו, לשוא נצפה אליה ונשלה נפשותינו בשקר! נעשה־נא איפוא אנחנו את אשר לא תאבה החברה לעשות! נכונן חברה גדולה, ועשתה היא הדבר אשר יכלה ולא אבתה לעשות חברת כי"ח.

* * *

למחרת השבת הלכתי לבקר את הרי"מ פ י נ ס, שהיה אז פקידה של חברת „מזכרת משה מונטיפיורי", שנוסדה באנגליה שנים אחדות לפני זה לכבודו של משה מונטיפיורי בכונה רצויה וטובה לתקן את מעמד היהודים יושבי ארץ־ישראל ולהכשירם לחיים של כבוד על עבודה במקום החיים של בושה על החלוקה. בקורי זה להאדון פ י נ ס היה למורת רוח לבעל „החבצלת", שהוא היה אז אויבו של פינס, ולמן יום הראשון לבואי ירושלימה ספר לי הרבה בגנותו וטען עליו, שהוא נתן ידו לפושעים, הרבנים והממונים על החלוקה, שהם קנאים חשכים, מתנגדים לכל חנוך מושכל ולכל השכלה ומחזיקים את ההמון בסכלות ועוני, והם בעצמם מועלים בכספי הקדשים של החלוקה וחיים ברוב טוב. אלה הטענות על הרי"מ פינס לא היו חדשות לי, כי עוד בשבתי בפאריז קראתין הרבה פעמים ב„החבצלת", ובמקצת דנתי גם אני את האדון פינס לחובה בגללן. ואף־על־פי־כן החלטתי ללכת לבקרו, מפני שמכל מקום חשבתי, כי לא כצעקה הבאה עליו מפי אויביו עשה פינס, ועוד מפני שהוא היה אז במעט היהודי „האירופי" היחידי בירושלים והיה בא־כחם של יהודי אנגליה, ששלחוהו הנה למטרה שהיתה חלק מהמטרה, שבשבילה באתי אני לארץ־האבות, ובשביל כל זה רציתי יתהות על קנקנו, כדי שאדע איך עלי להתיחס אליו.

ואולם דבר טבעי הוא, שהבקור הראשון הזה לא האיר את עיני במדה מספקת במה שרציתי לדעת. זה היה בקור קצר של ד ר ך ־ א ר ץ, כמנהג שבעולם. האדון פינס ואשתו קבלוני בסבר פנים יפות, וראה ראיתי בפניהם, שבקורי הפתיע אותם, כי הם לא פללו, שידידו ואורחו של בעל „החבצלת" י ר צ ה ו י ו כ ל לבוא אל ביתם. דבר דברתי להרי"מ פינס בעברית, ואף הוא ענני עברית נאה, ובפני הגברת פינס ראיתי, שאף היא הבינה, לפחות, מקצת מהשיחה בעברית שלנו. ולא יכלה הגברת פינס להתאפק ותאמר, כי היא תמהה מאד עלי ועל אשתי, — אנשים צעירים לימים, משכילים, לא חסידים — שעזבנו את אירופה ואת כל חמודותיה ונבוא לחיות בארץ שוממה זו. מה יוכלו לעשות כאן אנשים שכמוכם, — שאלתני בידידות ובקול של חמלה אמתית יוצאת מלב טוב ורחמן. ועלי להודות, שלא נמצא בפי מענה פחות או יותר מניח־הדעת של „בר־דעת" על שאלה קשה זו. אך במקומי ענה לה האדון פינס בעצמו בסקירת־עין של תוכחה, ואלי אמר: שמוח נשמח מאד, אם ירצה אדוני לכבדנו ולבוא אלינו עם אשתו בליל הושענא רבה ולהתארח אצלנו שני הימים האחרונים של החג.

יאקבל הזמנה זו ברצון, מפני שראיתי בה תכשורת טובה לעמוד על אופיו של זה האיש, שברגעים המעטים של הבקור הקצר כבר ראיתי, שהוא אדם גדול בתורה וחכמה, ושהוא תופס מעמד חשוב, שבכחו יש לאל ידו להביא תועלת רבה להמטרה שהביאתני לכאן.

וידידי הרוסי, שנתקבל אצל הקונסול הרוסי בירושלים בכבוד ויקר, בא אלינו ויגד לנו, כי ספר ספר להקונסול עלי ועל הלומותי, והקונסול בקש ממנו להביאני אליו, כי רצונו להכיר אותי.

זה הקונסול הרוסי, האדון ק ו ז י ב נ י ק ו ב, היה מאותי הדור ה א ה ו ד של הרוסים „מ ש נ ו ת ה ש ש י ם", שיהיה לעולם לכבוד ולתפארה להעם הרוסי. כמו רוב כל טובי אותו הדור, גם האדון קוזיבניקוב היה מ ש כ י ל, במשמע היותר טוב של מלה זו, אוהב חירות, אוהב קדמה, רוחני, ר ע י ו נ י. גם ליהודים היה נוטה רצון והיה מלא צער ובושה מפני התועבות של הפרעות, שנעשו ביהודים בשנים האחרונות ברוסיה. ואלך עם ידידי אל הקונסיליה הרוסית. ויציגני ידידי לפני הקונסול, ויסביר האדון קוזיבניקוב אלי פנים בידידות רבה, ונשיח יחד כחצי שעה שיחה מענינת, נעימה. וכשקמתי להפטר ממנו, בקש שאבוא תדיר אל ביתו ויאמר לי, כי מוכן ומזומן הוא לעזור לי בכל פעם שאצרך לעזרתו.

אלה הדברים הטובים של הקונסול הרוסי חזקו קצת את רוחי. חשתי, כי אינני הפקר, כי אמצא לי קצת מחסה בשעת צרה, ואמהר לשוב הביתה להניח גם את דעת אשתי ולהשקיט את רוחה הנוגה.

הֶרְמַן כֹּהֵן

יצירתו הרוחנית של הפילוסוף העברי.

מאת

ר א ו ב ן ב ר י י נ י ן.

ב.

שאלת האמונה והמוסר עומדת במרכזה של הפילוסופיה אשר להרמאן כהן.

האמונה והמוסר – שתי המלים האלה יש להן תביעה לסמן מושג אחד, הוראה אחת. אולם על־ידי הכפלת המלים למושג אחד נעשית אחדותה של התרבות האנושית להידה נפלאה, הדורשת פתרונים עמוקים.

והרמאן כהן לא נלאה מעולם לבקש את הפתרונים האלה.

והדברים צריכים בירור.

האמונה פירושה מוסר, מדות, תרבות (הלא כך מפרשים רבים מן המאמינים וגם מן הפילוסופים את הוראתה העיקרית של המלה א מ ו נ ה); אבל, זוהי השאלה, האם האמונה (מה שהלועזים קוראים בשם „ריליגיון") אינה אלא ורק מוסר, כלומר השבחת המדות ותקון עולמו של האדם? האם אין מוסר גם מחוץ לגדרה, מחוץ לעולמה של האמונה?

במלים יותר פשוטות ובהסברה יותר קרובה אל החיים יכולים אנו לנסח שאלה זו באופן כזה: האם האמונה, בשהיא לעצמה, מחייבת את המוסר, כלומר: האם המאמין באלהים באמונה שלמה מחויב הוא, על־פי עצם מהותו, להיות אדם מוסרי בכל ארחות חייו? או: הכופר בעיקר, כלומר, מי שאינו מודה במציאותו של בורא יחיד ומיוחד, המנהיג את עולמו ומשגיח על כל יצוריו, — האם כופר כזה אינו יכול להיות, על־פי עצם מהותו הנפשית, אדם מוסרי, בכל רחבה ועמקה של מלה זו? אינו יכול, יען כי מחוץ לגבול האמונה אין מוסר אין הכרח פנימי להיות מוסרי? האם הוראתה העליונה והצרופה של המלה מוסר היא באמת רק אמונה?

יש בין חכמי־המוסר וחוקרי האמונה, המחליטים ואומרים: המוסריות היא היא האמונה. אולם הלא המוסריות כוללת בקרבה לא רק את האמונה, כלומר היחוסים הנפשיים שבין אדם למקום, כי־אם גם, ועוד הרבה יתר, את היחוסים שבין אדם לחברו, שבין אדם לעמו ולסדרי־המדינה, — כלומר: מושגי הצדק והמשפט בכלל.

ועוד שאלה: האם רק האמונה באלהים מחייבת, מולידה ומגדלת את המוסריות, כלומר: יחוסי הצדק והמשפט שבין הבריות? האם רק האמונה משתפת מדת הרחמים למדת הדין? האם רק היא, האמונה, דורשת עשית הטוב ובעור הרע? האם אין להמדע והאמנות, להפילוסופיה והשירה שום השפעה על תקון מדותיהם של בני האדם ועל הרמת רוחם? האם אין לכל אלה חלק ונחלה במוסר?

על מבוכה זו ישבו המאמינים־החוקרים והחוקרים המאמינים (וגם החוקרים שאינם מאמינים כלל) מיום אשר החל האדם לחשוב מחשבות ולשאול: מה למעלה ומה למטה? מה לפנים, מה לאחור, ומה גם באמצע, בתוך?

שאלת היחס, בכל צרופיו ופירודיו, העסיקה מאז ומעולם את נוטעי התרבות, את מחנכי האנושות, את המחוקקים, את גדולי המחשבה והשירה. שאלת האמונה והמוסר ויחוסם ההדדי היתה תמיד הקוטב הראשי של כל מדעי־הרוח.

והפילוסוף העברי שלנו, בטרם שהוא עונה על השאלות הללו, המטרידות את מחו של כל אדם חושב ומרגיש, נוקב ויורד בחקירתו הדקה שבדקה עד התהום של אותם המושגים, הצפונים בהמלות א מ ו נ ה ו מ ו ס ר. אי־אפשר לקבוע את היחס המשותף ואי־אפשר להשיב כהלכה על השאלות האמורות, מבלי להגדיר תחילה את מושגי האמונה והמוסר. הרמאן כהן אומר: „...לא תמיד היא הצדקה במקום הכח. אולם אין על הצדקה (דאס רעכט) כשהיא לעצמה לדרוש, כי יכירוה בתור כח. הכח, השלטון, התוקף יסודתם בעבר. הם מבקשים את זכות־קיומם בירושת הדורות, ודי להם בזה. אבל הצדקה אין לה להשען על מה שהיה, כי־אם על מה שיהיה. לא העבר, כי־אם דוקא העתיד מצדיק את הצדקה. על זו האחרונה לשאוף ולדאוג לתאור התרבות המוסרית בעתיד. והדין נותן, שגם האמונה, בה במדה שהיא החלק הבונה של התרבות, צריכה לבקש את יסודות קיומה בהוכחות, ראיות והנחות חדשות. האמונה צריכה להולד בכל פעם מחדש". (הרמאן כהן, „רעליגיאן אונד זיטטליכקייט", ברלין 1907).

לא זה כחה של האמונה כי זקנה היא והשיבה עטרת תפארת לה, ואין לנו לבקש את זכות קיומה בזה, שיש לה מסורה עתיקה, בת אלפי שנה. על האמונה לחדש את פניה, כי כח־עלומים לה, כח בלתי־פוסק. מעינה נובע תמיד ובלתי־שאוב. האמונה של הרמאן כהן יונקת ומתפרנסת ברוחה מכל הגבולים והתחומים של המדעים, ההולכים ומישתלמים ומתרחבים ומתעמקים, ושרשיה תמיד רעננים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו, כאילו הוא בעצמו קבל תורה מהר סיני ואזנו שמעה את הדברות מפי הגבורה. האמונה הנמסרת בירושה כחפץ ישן, — אמונה כזו אינה אלא מתה. עלינו להרבות ולהפרות ולהחיות את כחותיה הפנימיים של האמונה, אשר נחלנו מאבותינו. זכות־אבות בלבד אינה מספיקה. יש לה, להאמונה, יחום עצמה. חיה היא ופורחת בלב הפילוסוף העברי. והעברי שבו אינו מסתפק במועט. הוא אומר במקום אחד: אמונת האחדות רק זה החלה את מלחמתה. ומלחמה זו צריכה להיות, והיא גם תהיה, לא רק מלחמת־הגנה, כי־אם הרבה יתר מלחמת־תנופה, מלחמת האמת נגד השקר, מלחמת החיים נגד המות, מלחמת הראוי נגד המצוי. מלחמה לאמונת האחדות, האמונה של נביאינו וחוזינו, נביאי השלום והצדק עם כל האלילים, עד אשר תשבע לה כל לשון ותכרע לה כל ברך, עד אשר תתקן עולם במלכות שדי. תרועת נצחון כזה לא נשמעה עוד בהפילוסופיה העברית עד הרמאן כהן. רוב הפילוסופים העברים (מהרמב"ם עד בן־מנחם) בקשו אסמכתות, הסכמות והתאמות בהשיטות הפילוסופיות ששלטו בימיהם. היו לנו פילוסופים, שראו, כי אמונת היהדות הולכה ורופפה, כי תש כחה הראשון ומעינותיה דללו, על כן בקשו לחזקה ולאמצה בהרכבות חדשות, ולפעמים קרובות גם על־ידי זמורות־זר, ולהשקות את גנה גם במים שאולים, או גנובים, לבל ייבשו שרשיה וענפיה מאפס ליח פנימי. לא כן הרמאן כהן. שרשי אמונת־האחדות שלו היו תמיד פתוחים לכל מעינות השכל הטהור, השכל העולמי, לכל מעינות הרגש הפנימי. כחה

בה בעצמה ומעולם לא נס ליחה. ואין כל צורך להשקותה מבארות נשברים.

* * *

גיתה אומר: „תכלית החיים הם החיים עצמם". זוהי השקפה לא־עברית. על־פי הרמאן כהן תכליתם של החיים היא מחוץ לחיים, כלומר: תכלית זו איננה נובעת מתוך החיים עצמם, מתוך טבע חיי הבשר, חיי החומר, החיים המציאותיים. את התכלית של החיים בורא לו האדם בעצמו, כל אדם ואדם על־פי כחות רוחו ויכלתו המוסרית. המוסר איננו פרי רגש עור, פרי נטיה טבעית, המכוונה לקיום המין ולהשבחתו (לפי תורתם של בעלי ההתפתחות מבית־מדרשם של דארווין, ספנסר ודומיהם). אין זוכים במוסר מן ההפקר ואין גם ערכו רב, אם הוא, המוסר, מתנחל בירושה; כי המוסר הוא העולם הראוי, שיש להשיגו, אם שואפים אליו מדעת ותבונה, אם שאיפה זו היא חיה באמת והיא מתחדשת ומתעמקת בנפשו של האדם. וזה גדלו של האדם, שהוא בורא (בורא ולא יורש) לו בעצמו, בכחות רוחו, בדעתו ובהגיונו, בכל כחות היצירה הפנימית שלו, עולם מיוחד, את העולם המוסרי, שהוא גבוה מעל הטבע ועומד מחוצה לו.

ניטשה והדבקים אחריו רואים את התבונה, את השכל וההגיון של האדם כאחד מכלי־נשק החומר שבו, שנבראים על־ידיו, כדי להחזיק את קיומו של גופו. גדולי המוניסטים שבימינו, שאינם חמרנים פשיטים, גם הם אינם מודים במלכותו של הרוח. אין להם רוח בלי חומר, כמו שאין להם חומר בלי רוח. אולם הרמאן כהן מבדיל הבדלה גמורה בין הרוח והחומר, בין האלהים והטבע, בין האדם היוצר הרוחני ובין המציאות הגסה.

ה„אני" הנמצא, ה„אני" הממשי שלי איננו עוד ה„אני" האמתי, ה„אני" היחידי שלי.

בטבע ובמציאות הנני כמו שהנני, אבל רוצה אני, שואף אני להיות יותר טוב ויותר נעלה משהנני באמת. ה„אני" הרוחני שלי מתקומם לנגד ה„אני" המציאותי שלי, הנני שואף להיות אחר משהנני. יש לי תעודה בחיים, אני יצרתיה ברוח. והיא גם מתנגדת לתנאי־קיומי, שאני נתון בהם, אולם אני שואף אליה, אף כי רחוקה היא ממני, כי „אכן רוח היא באנוש", על כן יש לי „אני" של תעודה, והוא „חלק אלוה ממעל".

כל עוד שלא הורגלנו ללשונו וסגנונו הפילוסופי של הרמאן כהן יראה בעינינו, כאילו הוא מיתאפיזי ומכוסה ערפל, כאילו אין לו שום יסוד ושורש במציאות ובטבע החיים עצמם. אולם אם כבר הורגלנו לדרכי מחשבתו המיוחדים ולאופן הגיונו ובטוייו המתאימים לו, אז נוכח מהרה, כי דבריו מיוסדים כל צרכם, וגם ברורים הם למדי, כי רחוק הוא מסודיות וממושגים ערפליים, שאינם נתפסים היטב במחנו. עמוק הוא פילוסופנו זה, אך לא כהה. ויש אשר מופתיו והוכחותיו כמעט הנדסיים הם. ובאמת, הרמאן כהן היה מתעמק הרבה בתורת ההנדסה העליונה ובחכמות הטבע החיוביות, ומהן הוא בא לתורת־המוסר שלו, שהיא אחד ממדעי הרוח. ורבים ושונים הם הדרכים והשבילים, המובילים את הפילוסוף הזה לתורה זו, ששחררה מסיגים ופסולת והרימה להמדרגה היותר גבוהה.

הרמאן כהן מתעמק בחקירת מושגי ה„מקום" ו„הזמן". יוצא הוא מתוך קאנט, מפרש ומסביר דרך אגב את המקומות הסתומים בספרי רבו זה, והוא בא לידי מסקנות אחרית, מסקנות היהדות בצירתה הטהורה.

ה„נצח", לפי כהן, אינו התמידה נצחית, אינו קפאון־ההויה, אלא התחדשות בלתי־פוסקת, רצון פועל ומהוה, והוא שייך למושגי המוסר, ולא למושגי הטבע. הרצון החי, השואף והיוצר, הוא הוא העתיד, הוא הוא הנצח. בלי עתיד אין רצון ובלי רצון אין עתיד. יצרו של האדם קונה לו עולמו בשעה אחת, הוא נולד עם השעה ומת עם השעה. חייו של היצר הם לעולם מצומצמים ומוגבלים, ובזה גם כחו. אין הוא יודע את הנצח. אך אין קץ ואין סוף להרצון. לעולם הוא מתנועע ושואף ואין הוא מכיר את הספוק. אין בו עמידה, אין בו קפאון־ההויה. שלשלת שאיפותיו, הכמוסות והגלויות, איננה נפסקת לעולם, כי תניעתו נצחית ועבודתו נצחית, וזו היא גם ישותו. המוסר של האדם הוא פרי רצונו החי. הרגש המוסרי שבאדם שואף תמיד לשלימות. ממדרגה למדרגה הוא מתרומם ותמיד נגלים לפניו אופקים חדשים. תמיד יש לפניו מופת חי, והוא האלהים. מה הוא חנון — אף אתה חנון, מה הוא רחום — אף אתה רחום. וזו כחה ותעודתה של אמונת היהדות, האמונה באלהים. אמונה זו היא אמה של המוסר, של השאיפה הנצחית לשלימות.

אין הטבע יודעת את דרכי המוסר. אין אנו למדים צניעות מחתול, וכדומה. אין הטבע יודעת רחם וחנינה, כמו שאין היא יודעת ענוה ובושה. רק להמשורר, רק להאמן הורשה לראית דברים ומדות מעין אלה בטבע, לראות בה, את הרהורי לבו, דמיונותיו ושגיונותיו. המוסר ומושגיו הם בריה חדשה נתוספת על הטבע. המוסר הוא העולם שברא לו האדם החושב מחשבות וההוגה דעות בעצמו. לא מכונה הוא האדם וגם לא חיה הוא האדם. אין חטאת־אבות רובצת עלינו ואין זוהמת הנחש נמשכת בכל הדורות. אין גם החיים צער או חטא. כל אלה הדברים וכל אלה הציורים שבחרו בהם לא רק מאמינים סתם, כי־אם גם פילוסופים ידועים, לא משלנו, — כל אלה הציורים הם רק עלבון גמור להבריאה ולהאדם. המוסר, לפי כהן, איננו מציאות גמורה, עומדת וקיימת. אבל המוסר איננו גם דבר שהוא אי־אפשר בטבע ובמציאות, יען כי על־ידי האדם המוסרי, השואף לצדק עולמים וליושר מוחלט, הוא, המוסר, הולך ומתגשם בחיים, הולך וכובש לו את המציאות, את חיי החברה. אין לו להמוסר אמנם צורה קבועה לעולמים, אבל הוא שואף לתקן ולשכלל את הצורות הפגומות של חיי האדם, של חיי החברה ושל כל האנושות. אין שלימות גמורה

להמוסר, אבל הוא שואף תמיד להשתלמות. „אין הגשמה לו, אבל התגשמות יש לו, אין כח טבע לו, אבל כח הטבעה יש לו" (לשון הד"ר יעקב קלצקין). אין המוסר בא בירושה ואיננו נחלת דורות קדומים, כי הוא יצירה חיה, יצירה חדשה של כל אדם מוסרי ושל כל דור ודור.

„דת ישראל הכירה את האלהים הכרת מוסר. אין היא מטפלת בטבע וכחותיו אלא באדם ומעשיו, אינה באה למיצוא הידית הבריאה, אלא לפתור שאלת החיים, אינה מטרדת עצמה בחקירות על מהות ואינה תוהה על סודו של עולם. אין לה זקה לטבעו של אלהים אלא לתורתו. אין לה ענין בידיעת עצמותו ודמותו אלא בידיעת מצוותיו שהוא מצוה לאדם. „החקר אלוה תמיצא?" במופלא ממך אל תדרוש, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך? דעת אלהים היא דעת טוב ורע.

אין תורתנו מלמדת מי זה אלהים, אלא מי זה האדם". (לשון הנ"ל).

וזוהי תמציתה של השקפת הרמאן כהן על היהדות ותורתה.

בראשית ימי הסתיו של שנת תרע"ד שמעתי בברלין את שעוריו של הפילוסוף המנוח בבית־המדרש הגבוה לחכמת־היהדות. הפילוסוף הזקן, בעל הראש היפה, קרא אז את שעוריו, שאולי היו אז מן היותר אחרונים לימי חייו, בקול צלול וברגש נמרץ. שעוריו היו על־דבר האמונה באלהים ועל־דבר הרעיונות היסודיים של היהדות. ואף כי פעמים לאין מספר כתב ונאם על־דבר הענינים האלה, בכל־זאת היו בכל פעם כחדשים. ניכר היה, כי דבריו אלה אינם רק פרי המח והמחשבה, כי־אם תמצית חייו וכל מהותו הפנימית.

מאת
ישראל זנגביל.

עִקַּר־הַלְאֻמִּים

תרגם ברשות המחבר בשביל „התורן"
א. ש. אורלאנס.

יב.

הנה גמרנו את הרצאתנו על חוקי־הלאומים. עכשיו נשאר לנו רק לעיין בקיצור נמרץ, כיצד לשעבד אותם לטובת אידיאלי היושר והאהבה: מפני שלא קדושים הם החוקים הפיזיולוגיים והפסיכולוגיים האלה מחוק הכובד, והאנושיות יכולה להתרומם ולעבור על האינסטינקטים הגשמיים שלה. וכי נכנע לפני כח־המקום, אפילו אם ראינו אותו כשהוא מנצח את פולוס השליה, ממש כשם שהכח המושך לארץ מנצח לעתים קרובות את המעופפים באויר? האם נכנע לפני חוק העבודה־בשותפות הסמוכה?

באשר חוק של עבודה־בשותפות הוא, הריהו דורש מאתנו יחס של כבוד אליו. אם הלאומיות רעה, הנה האינדיוויד־ואליות עוד רעה ממנה. כי אפילו אדם כניצשה אינו יכול לחיות לבדו. האדם העליון גופו צריך שיהיו לו קוראים. „האדם מחוץ למדינה — אמר הובס — קצר ימים ושבע רוגז". יסורי־הגלות אינם אלא סימן לנחת שיש בלאומיות. לדאנטה היתה חובת־גלות מפלורינציה בלבד קשה מנשוא. אולם ישנם בני־אדם שכל צורה קבועה נראית להם כמצמצמת. נפש עמיאל * סלדה לא לבד מהלאומיות, כי־אם גם מהאינדיווידואליות. „מה אשמח להרגיש בקרבי את כל הספירות אשר האנושיות נפוצה בהן" — הוא קורא. באמת לא הרגיש אף אחת מהן. אין אדם יכול להיות מה שהוא, אם הוא רוצה להיות הכל בבת־אחת. אולם אם מסתפק הוא להיות מה שהוא, יוכל להיות על־פי גזירה שוה הרבה דברים. כדי שירגיש אדם את עצמו כפאטריוט של צרפת, עליו לאהוב לא את צרפת, כי־אם את אנגליה. אחות העמים אינה נמנעת על־ידי רבוי הפאטריו־טויות. דרושים שנים אנשים, כדי שיהיה אח אחד. בין־הלאומיות היא איפוא לא היפוכה של הלאומיות, כי־אם היא מתנה יחס ידוע בין גוי וגוי.

תאמרו: אכן, אמת הדבר, אולם למה לנו לברוא את היחס הזה דוקא בין גויים? לשם עבודה־בשותפות? כן. אולם הסמיכות למה? הלא חיי־הצבור עם אידיאליהם המיוחדים ודאגותיהם הפרטיות יסודות בין־לאומיים יפים להם? והנצרות, האמנות, המדע, הפילוסופיה — הלא גם אלה אגודות־אחים הם, ואגודות אלו האם לא יותר נאצלות הן מן המדינות הסובירניות עם כבודן האכזרי ומת־עיתיהן המטפטפות

דם? מדוע איפוא נשקע בבחינה מוסרית ונשעבד את עצמנו לדבר, שכל מוסריותו הוא כח־האגרוף בלבד? למה נטה אחרי הרבים לרעות? ואף גם זאת. החברות בהאחוות הלאומיות האלה אינה עוד ערובה לחיים של אושר. בעיקר, העולם נחלק לנוסעים ממדרגה ראשונה ולנוסעים ממדרגה שלישית, ולא ללאומים. אם כן, מדוע איפוא לא יתחבר אדם אל הדומים לו, בין שהם בלונדון ובין שהם בבודאפיסט? זוהי קוסמופוליטיות — היפוכה הגמור, האנטיתיזה של פולוס השליה, של הלאומיות. מי יודע, אפשר, שאין עלינו להתפלא כלל על שעמו של פולוס מקולל, או מבורך, בתור המופת in exelsis של שני האידיאלים גם יחד. אמתו של דבר היא, כי רוב היהודים הם שוביניסטי־המקום; והפרופיסורים המקלסים את לאומיותם של ישראל טועים ממש כשם שהמשוררים, הבוכים על הנסיגה־לאחור אל הציוניות, אינם מבינים את סדר־החיים האחראי בעד ההופעות האלה. טאגור ורולאנד שוכחים, כי אם לא יהיו הציונים בארץ־ישראל, בעל־כרחם יהיו במיים אחד. וגם שם היא היה יהיה לאום פוליטי עם עבודת־הצבא והמסים והארגוניות שלו. רבים מאלה הקוסמופוליטים כביכול אינם אלא אנשים, אשר באופן רשמי או בלתי־רשמי אמצו לעצמם לאומיות יותר רומאנטית. כך, למשל, לפאקאדיו הוירן היה ליאפוני — ואין לך דבר יותר מעציב והשוב כאחר כשאיפתו המאוחרת, כי בנו יגדל כבן הגזע הארי. ואף גם זאת. דבריו של ניצשה על־דבר „האירופי הטוב" לא תורה קוסמופוליטית היו, כי־אם הכרה, שאירופה עתידה להיות לגוי אחד. ישנה אמנם כתה של קוסמופוליטים באמת — הלא הם הסיירים לשם תענוג, אשר בהם גלה מר ה. ג. ווילס לאומיות חדשה — זו של הנודד התרבותי. אולם הטפוס הפאראזיטי הזה, באין לו שרשים בשום קרקע שהוא, איננו לרצון לנו אלא אם כן הוא משלם לנו בדבש האמנות את מחיר הנופת, אשר הוא מוצץ מכל הפרחים. אבל רוב מנינו ובנינו של המין האנושי מחובר למקום, ואף לוא היה כל העולם בן תרבות שוה, כי גם אז הלא גדול הוא כל־כך, שאי־אפשר לו שיהיה בעל הכרה אחת, או שיתנהל בתור יחודי. אפילו בית־כנסת מתחלק לקבוצות; לא כל־שכן העולם. בקיצור, טוב לעבוד ביחד עם כח־המקום מאשר לעביד כנגדו, ביחוד כשהוא בורא אלטרואיזמים, שאין המין האנושי יכול לברוא אותם בלעדיו.

אפילו אם העבודה־בשותפות הסמוכה לא היתה יוצרת קבוצות מיוחדות, ממשלת־עולם היתה יוצרת אותן בעל כרחה: לפיכך, אם חבורית המסוגרות יהיות מאורגנות הן צורך מחלט, מדוע לא יארגנו אותן על־פי האופנים האורגניים מכבר, תחת להקים מחיצות מיכאניות? שתי תכניות הוצעו, כדי לחלק את אירופה לחלקים הניתנים להתנהל: האחת הציע סולי

---

* הנרי פרידריק עמיאל, פילוסוף ומשורר שוייצי. — המתרגם.

בשנות המאה השבע־עשרה, והיא — לחלק את אירופה לשש קבוצות של מדינות סמוכות זו לזו; והשנית הציע סטיפייר בשנות המאה השמונה־עשרה — לעשות אגודה אחת של כל המדינות הסובירניות. התכנית הראשונה לא יצאה ידי חובתה לעבר — היא לא היתה לאומית כל־צרכה, כדי להשביע רצון את הגויים שנוצרו־מקרוב; השניה לא הבטיחה מדת היושר לעתיד, כי היא היתה מבטלת את השאיפות ההיסטוריות שלא נתמלאו, והיתה משאירה את Statu-quo. אולם יש עוד אפשרות שלישית, והיא — לבנות את בנין העתיד על בסיס ההיסטוריה והלאומיות: אבל — היסטוריה ולאומיות, שקבלו שלומים בעד הצער שסבלו: להשכין צדק במקום עולה, להעביר רדיפות ולחץ מן העולם, ולחזור וליצור לאומים מחדש. באופן זה תפתח ההיסטוריה דף חדש ומזהיר — דף שממנו והלאה תכתב רק פרשת המעשים של יושר ואהבה.

כל האמור לעיל הוא, להלכה, תורת־המאניפסט של ממשלות־ההסכם, ששמשה לנו נושא להרצאתנו; אולם, לדאבוננו הגדול, רק להלכה בלבד הוא. עכשיו בסוף דברינו, נוכל לבחון באופן מדעי, כיצד יוכל להתגשם במעשה. אכן, רק פירוש אקאדימי הוא כל מה שחובתנו לממשלות־ההסכם מרשה לנו. מכיון שהלאום הוא הופעה פסיכולוגית בזמנה, מין מצב־רוח, אין הוא מתנה בשום אופן אחדות הגזע; ולהפך, אחדות הגזע על־פני שטח ידוע אינה מתנה אותו מצב־הרוח, שבשם לאום יכונה, או את התשוקה לבנות מדינה. את הפדרציה אפשר לבכר על־פני חוק־דנפיש, רכרוך בעקבית הסיבירי־ניות האינדיווידואלית. לפיכך אם פירושו של „עיקר־הלאומים" יהיה „גזע אחד, לאום אחד", כלומר, טפוס א גרידא, כי־אז יסוג לאחור מטפוס ב, אשר עלה יפה באנגליה ואשר במשך הזמן היה עולה יפה גם בהונגריה ובאיטליה החדשה, או מטפוס ג, הדפוסי ביותר והמתנהל כל־כך יפה באויסטריה. ארץ זו אשר, אף־על־פי שמכריזים עליה כעת כעל „המדינה המתרופפת", שמשה בספרו המצוין של מר ה. וו. סטיד על „המונארכיה ההאבסבורגית" למופת הראוי למשוך אל חוג ממשלתו המצוין עוד לאומים אחרים. אולם זה היה, כמובן, סטיד של שנת 1913 ולא סטיד חסיד־המלחמה. „עיקר־הלאומים" דורש כעת את הפרדתה של אויסטריה, אף־על־פי ש„מדינה דאנובית" זו היא צורך כלכלי מובהק; ועוד הדבר מוטל בספק, אם הסרבים והקרואטים, אשר זה לא כבר מצאו, כי ההבדל האחד בינותם הוא האלפא־ביתא, רוצים באמת לבנות את ביתם הלאומי ביחד. הנסיון של הלאום בצרה, כתכונת־רוחו בהרחבה, הוא הלאומיות. ועד כה שמענו מעט מאד על־דבר אותו מצב־הרוח של לאומיות סרבית־קרואטית. מבחינה זו, מעלימה טענת הגרמנים, שצרפת צריכה למשוך את ידה מקורסיקה, את עינה מן העובדה, כי האיטלקיות של קורסיקה אפשר שלקתה על־ידי נצחונו של נאפוליון שלה. מכל מקום, בשעה ששווייציה בעלת שלשת הגזעים תשאר בצדק כמו שהיא, אויסטריה — כרותת גליציה בדרומית־מזרחית, עם הציכים־הסלובאקים קרועים מאגפה הצפוני, וחתיכות של המדינה היונגו־סלאבית החדשה חצובות מאגפה הדרומית, ועוד חציה של הונגריה מושלך אל הרוסים והבאלקאנים, תהיה לגוף שותת דם; בשעה שגרמניה, מפוצלת מפולניה הפרוסית ואלזאס־לוריין, אף־על־פי ששלזביג־הולסטיין תשאר אצלה (כי דנמארק אינה בעלת־בריתן של ממשלות־ההסכם), תהיה לבעלת־מים עצובה. מציני איפוא, כי העיקר שלנו הוא עיקר שלילי, כדי להבקיע את האויב; כי הפרופיסור ראחד, שהורה על דטריטוריה, שמן הדין הוא שתשוב לבולגריה, כתב את דבריו קודם שהתחברה ארץ זו אל הצד שכנגד. אמנם, העיקר ישמש גם למטרות חיוביות, בהיות כי על־פיו יאוחו הקרעים בפולניה עומדת־ברשות־עצמה ובנים יושבי הנכרים בסרביה, רומניה ואיטליה. אבל בעת ובעונה אחת הוא נותן יד לרותינים שכורי־הלאומיות ברוסיה, שיספחו עליהם את הרותינים האייסטריים, החפשים מבחינה תרבותית; ופינלנדיה, כמו אירלנדיה, נשארת כמו שהיא. הבקעה זו של האויב היא לכתחילה תכנית המלחמה — ותכנית כזו, שאפשר ללמד עליה זכות מבחינה צבאית. אולם אין אנו יכולים לעבור שתי רשויות בבת־אחת — את הלאומיות ואת העונש ההיסטורי. וה„עיקר" הזה מעורר אותם רגשי הבוז, אשר דעותיו של יוסף סורפים עוררו במר ראולי. על אחת כמה וכמה אין אנו יכולים לעבור את העונש ואת אגודת־הגויים: שלום־העולם, כמזבח העברי, לא יונף עליו ברזל בבנינו. בנוגע להבקעתה של טורקיה, התנהגותה האכזרית עם המורדים הארמינים קוראת אמנם לעונש היסטורי: ברם, למה תתפשט איטליה עד אנאטוליה אשר באסיה, או מפני מה תהיה סוריה צרפתית שלומים לה בעד הגנתה של צרפת על הנוצרים במזרח — את התפקיד המשונה הזה היא ממלאה רק דרך־אגב — אין הדברים ברורים מבחינה מדעית, ממש כתביעתה של רוסיה על ריששטה* אף־על־פי שמבחינה פוליטית ישנם די תירוצים מספיקים. נוסף על זה, כל המדינות האירופיות החדשות או המורחבות תכילנה מספר של אולסטירים**, ככל אשר יטאטא המטאטא, אף־על־פי שבפעם הזאת תהיינה רק ממאדיארים, סאכסונים ושאר פאטריוטים למראית־עין, כי אין מקום בעולם אשר בו הביאו מלאכי־עליון כל כך תוהו־ובוהו, כמו בבאלאנים ומסביב להן. הצורך העיקרי של הלאומים אינו עמידה־ברשות־עצמם — כי מי גוי בימינו עומד ברשות עצמו? — כי־אם חופש מרדיפות ועגויים. לפיכך אל־נא נהרים בקרית־ראש את האחדויות ההיסטוריות בעולם נבוך ונדרם כל־כך; בוהימיה היתה חלק של אויסטריה במשך של ארבע מאות שנה — לא, לו רק אפשר היה לטהר את Mitteleuropa מסכנת הצבאיות שלה, כי־אז היה עלינו לברך עליה כברך על צעד קדימה בהתאחדותה של אירופה; ופרוסיה זו, שגרמה לאנגליה להתארגן מחדש, אפשר שתצליח לטהר גם את טורקיה. עלינו להזהר מעורר לתחיה את הלאומים הישנים, כמו שחובה עלינו לשחרר את אלה האינטיליגנטים והמלאים און ומרץ ביותר. האמת היא בנדון זה את ליסינג, הטוען, כי אין לנו להעריך את הלאומים אלא על־פי תכנם; והטעות האחת ביד ד"ר שפאן וחבריו השליחים של ה„קולטור" הגרמני היא דעתם, כי אפשר להשליט את הקולטורה על־ידי החרב. אם היהודי דורש חבה בשביל הרעיון הציוני, הרי זה לא מפני שנצח את פולוס השליח, כי־אם מפני שהוליד אותו, ועידנו יכול להוליד מורי־עולם אחרים כמותו. אולם מאידך עלינו להזהר — מפסיבדו־רומאנטיות: אל לנו להוציא מקברם דיאליקטים מתים, או להשיבם לתחיר על־ידי רדפנו אותם. הרצאתני על חוקי־הלאומים מורה לנו, כי השאלה האירית, כבטורקיה, דורשת לפתרונה סוג ג (מרכבים) ולא סוג ב (בלולים) ממשלה־עצמית מקומית בשביל אולסטיר, אבל לא בתור חלק של אנגליה, כי־אם של אירלנדיה פידיראלית, אשר תתאחד בה סוף־כל־סוף. למרות נוראותיה של מרכבת־הרהוב האירופית, שהנסיעה בה שוה קשיטה, אין אנו יכולים להטות את גלגל הזמן אחורנית בגלל יופי, אשר סופו להוכיח לנו, כי אינו אלא יופי תיאטרוני. כמה תפל יהיה העולם בלי גויים או תלבשות לאומיות, — מתאבלים האמנים. ביחס אל כל הדברים האלה אני אומר ברוח אדוניו של פולוס: „אל תבקשו את היופי ואת הרומאנטיות: בקשו את מלכות הממשיות, וכל הדברים האלה יבואו מאליהם".

אזהרה אחרונה. אם עלינו להכתב כעת ב„עיקר־הלאומים", נדרוש־נא לכל הפחות, כי הלאומים יהיו בטויים אישיים של האים־פיריאליות האינטנסיבית, העולמית והידידותית. כי הנה, בריצה השאלה והאידיאל: איך להחזיק את הטוב שבשבטיות מבלי לאבד את המבט הרחב; איך לקיים את אחות ישראל מבלי לאבד את אחות־מין־האדם; איך לערוך את מצב־העניינים, כי היה יהיה גם יהודי וגם יוני, ובעת ובעונה אחת לא יהיה לא זה ולא זה. מכאן, לא יהיו שום גבולות כלכליים או גדרים פוליטיים, שיקבעו צורה אחרת לעולם מאשר יקבע שטח חפשי בשביל הגירה הדדית ומשא־ומתן כלכלי. דרוש שיהיה חופש היבשה כמו חופש הימים. תכונת הגויים צריכה להיות לא תעודה נשגבה ורוממה, כי־אם חובת־בית פשוטה. אם מתימרת איטליה, גרמניה ורוסיה, שהיא „רומה השלישית" — טוב: „יפה האיש העושה מעשים יפים". וכשם שהמדינה

---

* דברים אלה נאמרו עוד כששאפה רוסיה לקושטה. המצב, כידוע, נשתנה אחרי מפלתו של מיליוקוב וחבריו. — ** אולסטיר הוא החבל הצפוני, הפרוטסטאנטי, של אירלנדיה, הלוחם כנגד שאיפותיו הלאומיות של עם האירים, הרוצה להשתחרר ולהפרד מעל אנגליה. — המתרגם

צריכה להשלים עם העולם, אשר היא משנה ומרחיבה וממשיכה אותו. כך צריכה היא להשלים עם היחיד, המשנה ומרחיב ומעשיר אותה. לאומים עומדים־ברשות־עצמם ורגתינים שלהם משיעבדים אינם אלא התול מר. אם אישיותם של העמים קדושה, אישיותו של היחיד על אחת כמה וכמה. החירות, כמעשה של צדקה, צריכה להתחיל בבית הפרט. אם עלינו לשמוע בקול המדינה, עליה לשמוע בקולנו. לא יהיה על פנינו „אל תמותה", כדברי הובס. לא יהיה חוק, שאינו ניתן להשתנות, בשעה שהרוב בעצמו משתנה; כמו כן אסור לסתום את פי המעוט, כדי שהרוב ישאר בעורונו. ושוויון־הגזעים צריך שיקביל לשוויון המעמדים והמינים, המוצא את בטויו בשווי־זכויות של הצבעה. אז, בסדר־עולם של ריפובליקות מאוחדות, יוכל היות שבזמן מן הזמנים, כשתגבר האנושיות, נזכה לבחון את אמתותו של הנבואה העברית, האידיאליות האיטלקית והפילוסופיה הגרמנית ונגיע להחזון הנשגב של א ג ו ד ת ־ ע מ י ם ו „ ש ל ו ם ־ ע ו ל מ י ם".

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹרָעוֹת

— במשתה, שערך הנציב הצבאי בירושלים לכבוד המלאכות הציונית, ושהשתתפו בו כהני כל הדתות, פקידי העיר והממשלה, שרי־הצבא הגבוהים, עסקנים מדיניים ואנשי־שם מן הערביים, נאם ד"ר חיים ווייצמאן נאום, שבו ברר את יחס הציוניים לערביים שבארץ־ישראל. ד"ר ווייצמאן אמר, כי הציוניים מתכוונים ליצור בארץ־ישראל תנאים כאלה, שיתנו את האפשרות להתפתחותם המוסרית והלאומית של היהודים, הבוחרים מרצונם לבוא ולהתישב בארץ. ההתפתחות הזאת לא תזיק לעניני הקהלות, שנוסדו כבר בארץ־ישראל, אלא תהיה להן לתועלת. פחד הערביים, כי היהודים ידחקו עתה את רגליהם, פחד־שוא הוא, שמוצאו מהבנה לא־נאמנה בשאיפות הציוניים, או ממלשינותם של השונאים את שני העמים האלה ואת אנגליה. טובתם של היהודים והערביים דורשת, כי יחיו בשלום ובידידות, ורק בזה תלויה הצלחת הארץ. הציוניים שואפים, כי ארץ־ישראל תעמוד ברשותה העליונה של ממשלה אחת בלבד, שהיא תהיה באת־כחם של שאר המדינות והלאומים.

הכהן הגדול של הערביים ענה, כי מסירת־מודעתו של ד"ר ווייצמאן תניח את דעתם של הערביים, שיתיחסו בחבה ובאמון לישוב היהודים בארץ־ישראל במדה גדולה, וישעבדו שכם־אחד עם המלאכות הציונית לשלום הארץ.

המלאכות הציונית קבלה לרשותה את כל בתי־הספר בארץ־ישראל, שנמצאו לפני המלחמה בהשגחתה של חברת „העזרה" מאשכנז. בבתי־הספר האלה תשלט השפה העברית שלטון גמור.

המלאכות פתחה בירושלים וביפו חנויות, שבהן נמכרים צרכי אוכל נפש במחירים זולים. כמו כן פתחה מחלקה מיוחדת, שתעודתה להמציא עזרה ליהודים הנצרכים בארץ־ישראל.

— היהודים בארץ יוון הבטיחו לתמוך בכל כח בתכניותיה ובמפעליה של המלאכות הציונית בארץ־ישראל. שר־החיצון ביוון שבח בפארלאמנט את נאמנותם וגבורתם של היהודים.

— גלוי־דעתה של הממשלה האנגלית בדבר מקלט־בית לאומי ליהודים עורר בשווייצאריה התענינות רבה בציוניות. כל העתונים וגדולי העם גלו את דעתם לטובת מדינה יהודית בארץ־ישראל. פרופיסורים מפורסמים ומלומדים מצוינים תומכים ברעיון הציוני ובגלוי־הדעת הבריטי.

— מושלימיים, היושבים באנגליה, שלחו לשר־החיצון באלפור מחאה נגד גלוי־הדעת הציוני. טעמם ונימוקם, כי ליהודים ינתנו זכויות יתירות בארץ־ישראל, ובכחם זה ינצלו את שאר תושבי הארץ. לדעתם, צריכה ארץ־ישראל להעשות מדינה מושלימית, שבשלטונה ישתתפו יהודים, נוצרים ומחמדיים על־פי ערך־מספרם בארץ. המוחים משתדלים להוכיח, כי אין כל יסוד לתביעת היהודים על ארץ־ישראל, שגלו ממנה לפני אלפים שנה.

ידים להשערה, כי כל המחאה הזאת אינה אלא פרי תעלוליה המדיניים של ממלכת גרמאניה, שהשפיעה באמצעותה של טורקיה על המושלימיים באנגליה, כי יקראו תגר על מעשה אנגליה בגלוי־דעתה לטובת הציוניות. ואמנם העתון הראדיקאלי המפורסם באנגליה, „מאנטשעסטער גארדיען", השיב כהלכה על מחאתם של המושלימים הללו. ראשית, אומר העתון, מכוננים היהודים מדינה לאומית ולא דתית, שלא תקפח זכותם של המושלימים ובני שאר הדתות; ושנית, יש די מקום ומרחב בין ים־התיכון ונהר־חדקל בשביל היהודים והערביים גם יחד; ושלישית, יזיקו המושלימיים, במחאתם נגד מדינת־היהודים בארץ־ישראל, לאחיהם הערביים בטורקיה, שמבקשים גם הם ליסד מדינה משלהם.

העתון רב־ההשפעה הזה כרוך מאד אחרי רעיון מדינה יהודית בארץ־ישראל, והוא גרם הרבה להחלטת הממשלה האנגלית לצאת בהודעתה ההיסטורית.

— עבודתה של הסתדרות „הדסה" בחדשים האחרונים להספיק בגדים בשביל היהודים הסובלים בארץ־ישראל הצליחה במדה יפה. עד עתה כבר נחבשו ונכונים למשלוח 86 ארגזים מלאים 24,000 מלבושים בשביל תינוקות, ילדים, נשים וגברים; 1,000 זוגות של נעלים בשביל אנשים, נשים וטף; 13,000 זוגות של פוזמקאות; שני טונים של בורית — נדבת מרת מרים פילז.

סניפי „הדסה" עסוקים עכשיו בעבודה חדשה להספיק צרכי בית־החולים, שיוסד בירושלים על־ידי השליחות הרפואית של „הדסה". איונטיות, סדינים ושאר הצרכים כבר מגיעים בכמות מרובה, ויש תקוה, כי בצאת השליחות תהיינה התרומות במדה הדרושה.

העתון היומי הציוני בפטרוגראד „פעטראגראדער טאגבלאט", שנסגר מטעם הבולשיביקים, התחיל להופיע שוב בשם „אונזער טאגבלאט". בכלל נשתנה עתה לטובה יחס הממשלה הנוכחית ברוסיה אל העתונות היהודית, וכל העתונים היהודים שנאסרו יוצאים מחדש.

— בברלין נוסדה זה לא כבר „התאחדות ההסתדרויות היהודיות באשכנז להגן על זכויות היהודים במזרח". תכנית ההתאחדות מקיפה את עניני החיים הדתיים, הלאומיים, האזרחיים והתרבותיים. אל ההתאחדות נכנסו עד עתה ההסתדרויות האלה: „האגודה המרכזית של האזרחים האשכנזים בני דת ישראל"; „האגודה האשכנזית להגן על עניני היהודים במזרח־אירופה"; „אגודת הקהלות היהודיות באשכנז"; „הלשכה הגדולה של „בני ברית" באשכנז"; „הועד הפראנקפורטי לעזרת היהודים נגועי המלחמה במזרח־אירופה"; „חברת העזרה ליהודי אשכנז"; „הועד בעד המזרח"; „אגודת היהודים האשכנזיים"; „האגודה בעד היהדות הליבראלית באשכנז"; „הפדרציה הציונית באשכנז".

ליושב־ראש נבחר ד"ר דזיימס סימון; לסגני יושב־ראש: אוסקאר קאסל וד"ר פראנץ אופנהיימר; לגזבר — פאול מאנקוויטש; למזכירים נכבדים: ד"ר ב. כהן ור. ליכטהיים; למנהלים נכבדים: ד"ר ארתור האנטקה וד"ר פאול נתן.

ההתאחדות שמה לה קודם־כל למטרה להיות באת־כחה של השקפת היהודים האשכנזיים לפני השלטונות הראויים, עתה בשעת המלחמה ובזמן אספת־השלום, בנוגע לכל השאלות היהודיות במזרח ובארץ־הקדם. ההתאחדות מתחייבת להשפיע, כי הסתדרויות כאלה תוסדנה גם באויסטריה־אונגריה, טורקיה ובולגריה, כדי שתשלט הסכמה אחת מצד כל היהודים בממשלות המרכזיות.

העיקרים, שעל־פיהם תרון ההתאחדות בשאלות היהודיות במזרח ובארץ־הקדם, אלו הם:

א) שויון משפטי ומעשי עם כל הזכויות והחובות בתור אזרחי המדינה.

ב) חופש של שמירת הדת.

ג) הזכות לטפח תרבות יהודית עצמית.

ד) הזכות של הגירה יהודית חפשית וחופש עבודה כלכלית בכל חלקי הממלכה הטורקית.

ה) הזכות להתישבות יהודית חפשית וטפוח תרבות עברית עצמית בארץ־ישראל.

נבחרו גם מרצים קבועים: לעניני טורקיה וארץ־ישראל — ד"ר א. האנטקה וד"ר פ. נתן; לרומיניה — ד"ר פ. נתן; לפולאניה — ד"ר האז ופרופ. זוברנהיים; לליטה — ד"ר פ. נתן וד"ר קליי.

מתוך רשימת האנשים אנו רואים, כי הציונים (ד"ר האנטקה, מר ליכטהיים, ד"ר קליי) לוקחים חלק בראש עבודת ההתאחדות וחבור תכניתה.

מענין הדבר, כי ההתחלה באה מצד ההסתדרויות היהודיות, המתנגדות לציוניות, שחבורן עם הממשלה האשכנזית ידוע לכל; וכי לכתחלה נגמר ביניהן להוציא את הציונים, אך אחר־כך הוכרחו להפר את מחשבתן זאת.

הסופר העברי ד"ר יהושע טהון, מנהיג הציוניים באויסטריה, יצא במאמר חריף בעתון „וויענער מארגענצייטונג" נגד ההתאחדות הנזכרת. ביחור הוא מבקר קשה את הציוניים האשכנזיים, שנתחברו אל ההסתדרות הזאת, שאין כונתה רצויה וכל חפצה ומגמתה להיות כלי־שרת ביד הממלכה האשכנזית בשאיפה להחליש את הרושם, שעשה גלוי־דעתה הציוני של הממלכה האנגלית, וכן להניח מכשולים למעשי אנגליה בארץ־ישראל.

גם הציוניים בשווייצריה, בועידתם שהיתה זה מקרוב בציריך, קראו תגר על מעשי הציוניים באשכנז. אחרי ברור־דברים מצד ד"ר האנטקה, חבר הועד־הפועל המצומצם, שבא לשם כך מברלין, קבלה הועידה ריזולוציה המטעימה, כי רבים מראשי ההתאחדות היו מערערים תמיד על השאיפות היהודיות הלאומיות בארץ־ישראל, והיו משתדלים תמיד לשעבד את צרכי ישראל לעניני אשכנז. בוכות, שקדם לקבלת הריזולוציה, הדגישו הצירים ביחוד את התנגדותם לדזיימס סימון וד"ר פאול נתן, מנהיגי „חברת העזרה ליהודי אשכנז".

— האגרונום הידוע דוד לובין, שהוא מורשה אמריקה במוסד החקלאי לכל העמים אשר ברומא של איטליה, שלח מכתב אל הועד הציוני הזמני, שבו הוא מביע את רצונו לעזור בכל כחותיו בבנין מדינה יהודית בארץ־ישראל. הוא מודיע, כי קודם היה מתנגד לציוניות משום שלא האמין בחסדי טורקיה; ואילו עכשיו נהפך הרעיון הציוני למציאות בשל ההודעה האנגלית הגדולה.

גם ד"ר עמיל ג. הירש בשיקאגו, אביר הרבנים הריפורמיים באמריקה, שהיה ידוע עד עכשיו בתור מתנגד נמרץ ללאומיות ישראל — אף הוא נהפך לבו ועונה עכשיו אמן על הרעיון הציוני. הוא הבטיח בהיכל־תפלתו, בהציגו לפני עדתו את ד"ר ב. מוסינזון, כי יתן את ידו לציוניות ויעבוד למענה בכל אשר יוכל.

— הקהלה היהודית בניו־יורק, שנוסדה בשנת 1909 לשם הענינים הצבוריים הנוגעים לכל יהודי העיר הגדולה הזאת, התחילה להסתדר בזמן האחרון על יסודות חדשים לגמרם. מתיסדת היא עתה גם על אגודות, גם על יחידים. האגודות בשכונה אחת מיסדות להן אף הן קהלה קטנה מקומית, שתעסוק בענינים המיוחדים לאותה שכונה, ושתשלח את באי־כחה לקהלה המרכזית. וכך נחלקה ניו־יורק היהודית לשמונה עשרה קהלות קטנות, אשר ברובן נקראו זה לא כבר ועידות מקומיות, שבהן דנו הצירים בצרכי המקום ובחרו בצירים אל הועידה הכללית של הקהלה המרכזית. בכל הועידות האלה נתקבלה פה־אחד ובהתלהבות הריזולוציה להודות לממשלת אנגליה על גלוי־דעתה הציוני. — במשך חודש אחד נספחו אל הקהלה יותר מעשרת אלפים חברים יחידים, ואף הם יתאספו, כדי לבחור בצירים אל הועידה הכללית, שתהיה בראשית חודש יוני.

הקהלה הוציאה ספר רב־כמות, המכיל 1,600 עמוד, בשם „פנקס הקהלה". הפנקס כולל ידיעות מפורטות בדבר כל האגודות, המוסדות, העסקנים הצבוריים, הרבנים והמשמשים בקודש, נשיאי־החברות, העתונים וכל מה שנוגע אל חיי היהודים בניו־יורק.

הַתְּנוּעָה הַלְאֻמִּית

יום־הפרח.

ביום א', 19 במאי, יהיה באמריקה יום־הפרח השנתי החמישי לטובת הקרן הלאומית. חלוצים יצאו ברחובות וילכו מפתח לפתח למכור פרחים, וההכנסה תהיה מוקדשת לקרן הלאומית. מקוים, כי הפעם יצליח יום־הפרח במדה שלא היתה כמוה עד כה.

* * *

הועידה הציונית הבאה.

הכנות מרובות הולכות ונעשות בשביל הועידה הציונית השנית הבאה, שתועד בפיטסבורג מיום 23 עד 27 ביוני. הועידה תעסוק ביחור בשאלות ממשיות, מדינית וכלכליות, של ארץ־ישראל. על־אדות המדינה היהודית בארץ־ישראל ידובר כעל עובדה הקיימת ועומדת. על הפרק תעמדנה השאלות האלה: 1) שאלת האדמה: התהיה קנין כל העם ועד איזו מדה? 2) שאלת הקנין של צרכי הצבור: 3) האוניברסיטה העברית; 4) היחס העתיד בין הקרן־הלאומית וההסתדרות הציונית.

מקום חשוב בועידה תתפוס שאלת התכנית החדשה של הסתדרות: במקום האגודה תבוא השכונה, מבלי פגוע באגודות שיש להן, מלבד המפלגה גופה, גם מטרות אחרות. התכנית הזאת תקרב את הציוניים הדרים בחלק אחד של העיר, שיעבדו ביתר אומץ לשם הרעיון, ותגרום, כי מאות אלפי היהודים, הרוחשים חבה לתנועתנו, אשר לא נקלטו באגודות המיוסדות על קרבת־נפש של ידידים, — יכנסו אל ההסתדרות הציונית. ועוד כמה וכמה מעלות לתכנית הזאת, שהולמת יותר תנועה עממית גדולה.

ישיבה מיוחדת של הועידה תוקדש לעניני התרבות העברית, וכולה תתנהל בשפה העברית.

* * *

הפצת השקל באמריקה.

הפדרציה הציונית באמריקה מודיעה, כי עד יום ראשון במאי נמכרו במשך השנה האחרונה מאת אלף שקל. בראשית השנה פנתה הפדרציה אל הציוניים בדרישה, כי ימכרו בשנה הזאת מאה וחמשים אלף שקל, והנה יש תקוה להאמין, כי עד הועידה תתמלא המכסה הזאת. הציוניים עובדים עתה במשנה־מרץ בהפצת השקל בין העם.

* * *

לועידת ה„מזרחי".

ביום ג', 7 במאי, נסגרה בפילאדלפיה הועידה החמישית של הסתדרות „מזרחי" באמריקה. באותו יום היו שתי הישיבות האחרונות והיותר חשובות. יותר משלשים ושנים אלף דולארים נאספו לטובת קרן־הגאולה, וחמשת אלפים — לטובת בית־מדרש למורים

של ה„מזרחי". בין ההחלטות, שנתקבלו בועידה, ראוי לציין את אלה: ה„מזרחי" תוציא ספרות־תעמולה בעברית, אידיש ואנגלית; השבועון „העברי" יהיה העתון הרשמי של ה„מזרחי"; לסדר את בני־הנעורים לשם הציוניות; ליסד סניף „מזרחי" בכל בית־כנסת; להגדיל את בית־הספר „תחכמוני" ביפו ולפתוח שם קורסים במדעים העליונים; ליסד בארץ־ישראל בית־ספר תיכון, שהלמוד יהיה ברוח ה„מזרחי"; השפה העברית תהיה היחידה, שתוכר בארץ־ישראל; ליסד אגודות מיוחדות של „מזרחי", שתעזורנה בהונן למפעלים מסחריים וחרשתיים בארץ־ישראל.

לפקידי „מזרחי" נבחרו: הרב י. לסר מסינסינאטי — נשיא של כבוד; הרב מאיר ברלין — נשיא; הרב י. ל. פישמאן — מזכיר כללי; י. גורפילד — גזבר. אל הועד המרכזי נבחרו, מלבד הפקידים, גם ש. ווילנר, ד"ר בלוסטון, הרב י. לוין. נבחר ועד־פועל גדול בן חמשה עשר חברים מניו־יורק ומחוצה לה.

שונות

שאלת הלשונות בקרב הפועלים.

משיקאגו מודיעים אותנו:

בועידה, שנקראה פה על מנת לבחור צירים אל קונגרס הפועלים בעד ארץ־ישראל, הועלתה על הפרק גם שאלת הלשונות, ופתרונה יכול לשמש לנו קו ומשקולת ליחס העם אל השאלה הזאת. הועד־להחלטות החליט, למרות המועט שהתנגד בכל כח, להציע לפני הועידה ריזולוציה, כי בארץ־ישראל תשלט, בתור השפה הלאומית, שפת אידיש, בכל המוסדות ובתי־הספר הצבוריים. כיון שנשמעה מעל בימת הועידה החלטה זו, מיד קפצו הצירים ממקומותיהם וכל אחד מהם דרש רשות־הדבור בשאלה זו. אחרי מהומה ומבוכה נגמר, כי שני ראשי־מדברים בעד ושנים כנגד יקחו חלק בוכוח, ואחרי כן תבוא ההצבעה. עיקר־טענתם של הנואמים האידישיסטים היה, כי עברית היא נגד העם, נגד הדימוקראטיות וגומר. האחרון שדבר בעד עברית היה הסופר העברי ד. בן־גוריון. הוא נאם, כדרכו, בהתלהבות ובעוז־נפש. אחריו באה ההצבעה על ההחלטה ונמצא, שחמשה עשר צירים הצביעו בעדה וששים — כנגדה.

* * *

„בית־הספר הלאומי".

בית־הספר הלאומי אשר ברחוב מדיסון 183, ניו־יורק, עוקר את דירתו בימים הבאים אל בית גדול ויפה, שקנה לעצמו ברחוב איסט־ברודוויי, מספר 206. כל השבוע הבא יהיה שבוע של חנוכת הבית. נואמים, מקריאים ומזמרים ישתתפו.

בית־הספר הזה, שמנהלו מר ח. א. פרידלאנד, יצאו לו מוניטין בכל הארץ בתור בית־ספר למופת, שתלמידותיו מצטיינות בדבור העברי ויש להן ידיעות הגונות בכתבי־הקודש, תלמוד, היסטוריה, חכמת־ישראל, ספרות, שפה ודקדוק.

* * *

חדשות ספרותיות.

— קבלנו את החוברת הרביעית, כרך ל"ג, של „השלח", וזה תכנה: א) תורת המדות הקדומה בישראל (שעור שלישי) — ד"ר יוסף קלוזנר; ב) נכריה. ציור (סוף) — מ. ז. וולפובסקי; ג) בצהרים (שיר) — שאול טשרניחובסקי; ד) מקור עברי חדש לתולדות פראנק וסיעתו (המשך) — ד"ר אברהם יעקב בראוור; ה) מנודה (רשימה) — אהרן פיהרר; ו) שירים (1—4) — דוד שמעונוביץ; ז) אוניברסיטה עממית ישראלית — ד"ר ש. אייזנשטאט; ח) תחת שמי נכר. ספור (המשך) — מ. בן־אליעזר; ט) סוניטות (5—10) — אליהו מייטוס; י) ספרותנו (ז) החוזה האחרון (אברהם מאפו) — ד"ר יוסף קלוזנר; י"א) הקהלה ובית־הספר — יצחק נוטוביץ; י"ב) „כנסת" (בקורת) — מנחם ריבולוב.

— במקרה הגיעו למערכת ארבעה גליונות של „הצפירה" מווארשה. „הצפירה" מופיעה עכשיו בתור שבועון, שמשתתפים בו: י. ניסנבוים, ע. נ. פרנק, יוסף הפטמאן, פ. לאחובר, ש. צמח, ד"ר ש. א. פוזנאנסקי, ד"ר י. נ. שמחוני, יצחק קאצנלסון, ד"ר יעקב כהן, ש. י. עגנון, א. בן־אביגדור ועוד. בין דברי הספרות, הנדפסים עתה ב„הצפירה", יש לציין את פואימותיו של ז. שניאור: „בין הערבות הבוכיות", „באר־השיש" ועוד.

— על־ידי ההוצאה האמנותית „אהליאב" בציריך, שווייצריה, יצאה „מגילת אסתר", מצוירת ומקושטת מאת יוסף קאפלאן וי. מוהר. הספר הזה מהודר מאד ומצויר באופן מקורי. אחד הציירים, יוסף קאפלאן, הוא סופר עברי, שהציע ב„הצפירה" לפני המלחמה שיטה חדשה בדרך הנקוד העברי, שיבוא לא מתחת האותיות, אלא אחריהן, כ„אמות־הקריאה".

עם הפרוספקט שלהם אומרים בעלי „אהליאב" להמשיך את עבודתם גם להבא: להוציא ספרות עברית מצוירת בטעם המזרח.

* * *

מחיי האגודות.

— אגודת „צעירי מפיצי שפת עבר" בברונקס, ניו־יורק, תתאסף במוצאי־שבת, ח' בסיון, באולמה 1695 רחוב וואשינגטון. על הפרק: הרצאה מאת מר שמעון האלקין, שירים ועוד. כל מביני עברית מתבקשים לבוא.

— אגודת המורים העברים בניו־יורק פתחה שעורים בשביל חבריה בציור ובזמרה. המורה בציור הוא הצייר לאלא, ובזמרה — המזמר י. ביימל. השעורים ניתנים חנם למורים עברים בכל יום ו', בשעה הראשונה אחר הצהרים, בבית ישיבת רבי יעקב יוסף, 165 רחוב הנרי.

— אגודת „ד"ר הרצל ציון", ניו־יורק, תתאסף ביום ראשון, 19 במאי, בערב, בבית „עדיוקיישאנאל אלייענס", 197 רחוב איסט־ברודוויי. תכנית מעניננת על הפרק. צעירים יודעי עברית מוזמנים לבוא.

— בקליוולאנד של אוהאיו נוסדה אגודה עברית בשם „תרבות". האגודה מונה יותר ממאה חברים. היושב־ראש הוא י. נ. אדלר, סגן ליושב־ראש — ד"ר מ. גרבר, מזכרת — מרת לאה גרבר, מזכרת הכספים — מרת צ. בת־נתן, גזברת — מרת ר. ליפשיץ. יושב־ראש לועד שעורי־ערב — וואהל, לרכישת חברים — י. שפירא, לתעמולה — דוב גרבר, להרצאות ונשפים — ד"ר טבקין, לתיאטרון ושירה עברית — לאה גרבר, להפצת הספרות — א. קושניר, לחנוך — ד"ר גרבר, להוצאת ספרים — י. נ. אדלר.

האגודה חגגה זה לא כבר את חג יובלו של בן־יהודה בהשתתפותה של הגברת חמדה בן־יהודה, שבאה לנשף מניו־יורק.

תקון טעות בלוח „אחיעבר".

קוראי לוח „אחיעבר" מתבקשים בזה לתקן טעות־דפוס גדולה ומעציבה, שנפלה שם בפואימה שלי „נו־יורק", טעות, אשר, לצערי הרב, לא יכולתי לעמוד עליה תיכף מפני שהייתי רחוק ממקום הדפוס. באשמת ה„בחור הזצר" הוחלפו בפואימה זו העמודים 9—10 זה בזה, ובאמת עמוד 9 המוקדם, הוא המאוחר, ועמוד 10 המאוחר הוא המוקדם. יעוין שם. בפואימה נפלו עוד הרבה טעויות־דפוס קלות, אך לא כאן המקום לפורטן, והקורא המבין יעמוד עליהן מאליו.

שמעון גינצבורג.

שלום עליכם צוה לנו בצוואתו:

בכל שנה, ביום הפטירה שלי, כשיתאספו יחד להזכיר את שמי מוטב שיזכר שמי מתוך שחוק! שאלתי האחרונה להבאים אחרי, שלא לבכות אחרי, אך להיפך — להזכיר את שמי מתוך שמחה.

(מצוואת שלום עליכם).

יום הזכרון השני

של

שלום עליכם

ביום הראשון, 26 לחודש מאי, 1918 בערב

בית מאנהאטאן אופירה

בהיכל האמנות הידוע

קרן רחוב 34 והאווניו השמינית

כמו בשנה העברה כך בשנה זו לא יהא בנשף הזה אף רגע אחד של שעמום.

המשתתפים בפרוגראמה:

1) דוד פינסקי, יושב ראש.
2) מישא לוויצקי, המנגן על הפסנתר היותר צעיר והיותר חביב.
3) סאשא דזשיקובסון, המנגן על הכנור הנודע שעמד נגד הבקורת היותר חריפה.
4) אדאמא דידור, סוליסט של „בית מאנהאטאן אופירא“.
5) ברטהא קאליש מתכוננת ב„מעשה“ של שלום עליכם.
6) ס. גולדינבורג, המשחק היהודי הצעיר יקריא מכתבי שלום עליכם.
7) א. טננהולץ, שנתמחה בעולם בתור מקריא מצוין של כתבי שלום עליכם.
8) אסיף דימוב, הסופר והדראמאטורג הידוע יקריא מכתבי שלום עליכם ברוסית.

הנשף הזה ערוך, כמו בשנה העברה, על־ידי

אגודת השנוררים

מחיר הכרטיסים: 50, 75 סנטים; $1.00, $1.50, $2.00

להשיג בלשכת „התורן“ ובלשכאות העתונים היהודים היומיים.

חברות, לודושים, בתי כנסיות ואגודות

בחרו בצירים

לועידה של האורגאניזאציות

לטובת ארץ ישראל

שתפתח ביום הראשון, 26 לחודש מאי,

בשעה 10 בבוקר

באולם „וואשינגטון אירווינג האי סקוהל“

אירווינג פליים וקרן רחוב 16 מזרחה

כל אורגאניזאציה יכולה לשלוח שני צירים. מס כל אורגאניזאציה 2 דולארים.

השתתפו בעבודת בנין בית לעם ישראל בארץ ישראל!

בין הנואמים יהיו:

דזשורדזש קריעל, יושב ראש של „קומיטה אָוו פּובבליק אינפורמיישון“.

אַנדרע טארדיו, „האי קומישונר“ הצרפתי בוואשינגטון.

שלחו את שמות וכתבות הצירים אל

CONFERENCE OF JEWISH ORGANIZATIONS OF N. Y.

44 East 23rd Street New York City